

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีของเกษตรพันธะสัญญาและความเป็นมา ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ปัจจุบันมีการนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้ในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรหลายประเภท ซึ่งในบทที่ 2 นี้ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน ส่วนแรกเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี ประเภท รูปแบบการผลิตภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา และส่วนที่สองเกี่ยวกับความเป็นมาของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอาเซียน และข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน

เกษตรพันธะสัญญา

1. ประวัติความเป็นมาของเกษตรพันธะสัญญา

เกษตรพันธะสัญญาเริ่มปรากฏขึ้นในยุคกรีกโบราณที่ปฏิบัติกันทั่วไปในรูปแบบของการจ่ายค่าเช่าหรือหนี้ตามส่วนของผลผลิตที่กำหนดในพืชที่ตกลงกัน ในประเทศจีนก็ได้มีบันทึกไว้ในช่วงศตวรรษแรกถึงระบบการแบ่งผลผลิตระหว่างคู่สัญญาในหลาย ๆ รูปแบบ ประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ก็มีการทำเกษตรพันธะสัญญาในรูปแบบของการจ่ายค่าเช่าที่ดิน ด้วยพืชผลเกษตรที่ผลิตได้บนที่ดิน กิจกรรมการเกษตรแบบมีพันธะผูกพันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าของที่ดินนี้จะมีรูปแบบพัฒนามาจากระบบศักดินาในช่วงแรกของศตวรรษที่ 20 ระบบการทำข้อตกลงกับเกษตรกรเริ่มมีขึ้นในประเทศอาณานิคมของประเทศในยุโรป เช่น สัญญาปลูกฝ้ายในซูดานที่เป็นส่วนหนึ่งของสัญญาเช่าที่ดิน (สุดใจ จงวรกิจวัฒนา, 2549, หน้า 7-8)

เกษตรพันธะสัญญาถูกนำมาใช้ในประเทศไทยครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2513 และภาครัฐไทยได้ทำการส่งเสริมอย่างจริงจังเพื่อต้องการลดปัญหาความยากจน โดยบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 เป็นต้นมา และยังมีส่งเสริมให้บริษัทไทยไปทำเกษตรพันธะสัญญากับเกษตรกรในประเทศเพื่อนบ้านด้วย เกษตรพันธะสัญญามักถูกนำเสนอจากภาครัฐและเอกชนในทางบวกว่าเป็นหนทางที่จะช่วยเหลือเกษตรกร ให้มีรายได้และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่แน่นอนขึ้น ทั้งยังช่วยให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งทุน เทคโนโลยีการผลิตและมีตลาดที่แน่นอน (ศรินทร์ ประชาสันต์, 2551, หน้า 7)

2. ความหมายของเกษตรพันธสัญญา

เกษตรพันธสัญญา มาจากคำว่า Contract Farming ซึ่งมีผู้นำมาแปลเป็นภาษาไทยหลายชื่อ ยกตัวอย่างเช่น การเกษตรแบบมีสัญญา เกษตรครบวงจร เกษตรพันธสัญญา ระบบการตลาดตลาดข้อตกลง หรือบางครั้งเรียกทับศัพท์ว่าคอนแทรกซ์ฟาร์มมิ่ง ซึ่งมีการให้คำนิยามไว้ ดังต่อไปนี้

องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations : FAO)ให้ความหมายของการทำเกษตรพันธสัญญาว่า หมายถึง ระบบการผลิตทางการเกษตรซึ่งทำตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อและเกษตรกร โดยกำหนดเงื่อนไขในการผลิตและการตลาดของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยปกติแล้วเกษตรกรยินยอมที่จะผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามปริมาณ คุณภาพและเวลาตามที่ผู้ซื้อกำหนด ในทางกลับกันผู้ซื้อก็ต้องซื้อผลผลิตทางการเกษตร และในบางกรณีก็ต้องสนับสนุนการผลิตด้วย เช่น ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร การเตรียมดิน และการให้คำแนะนำทางเทคนิค เป็นต้น (Food and Agriculture Organization of the United Nations, n.d., pp. 1)

Eaton และ Shepherd (2001) อธิบายระบบการตลาด (Contract farming) ว่าเป็นข้อตกลงการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าระหว่างเกษตรกร และผู้ซื้อ (คือ ผู้สนับสนุน หมายถึง บริษัทโรงงานแปรรูปและ/หรือผู้รวบรวมสินค้าจากเกษตรกรทั้งรายใหญ่และรายย่อย) อาจมีการกำหนดราคาสินค้าล่วงหน้าด้วย ทำให้สินค้าที่เกษตรกรผลิตมีความแน่นอนทางการตลาดมากขึ้น ข้อตกลงดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าเกษตรกรต้องผลิตสินค้าตามวิธีการที่ผู้ซื้อกำหนดเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณที่ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดของผู้ซื้อ โดยผู้ซื้อจะสนับสนุนเกษตรกรด้านปัจจัยและเทคโนโลยีการผลิต รวมทั้งการรับซื้อสินค้าที่ผลิตได้ตามข้อตกลง ทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายได้รับประโยชน์หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (เพ็ญพรรณ ศรีสกุลเดียว, สุภัทรา อุไรวรรณ และ อารณั โพธิ์พงษ์วัฒน์, 2551, หน้า 80)

ระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) หมายถึง ระบบการผลิตทางการเกษตรที่มีการจัดการร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการหรือผู้ซื้อซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรฝ่ายหนึ่ง กับผู้ผลิตได้แก่เกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตบางประเภทอยู่ในความครอบครอง เช่น ที่ดิน แรงงานและทุนอีกฝ่ายหนึ่ง โดยทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสัญญาระหว่างกันไว้ล่วงหน้าถึงปริมาณและคุณภาพของผลผลิตที่เกษตรกรจะป้อนให้ ส่วนผู้ประกอบการจะให้การประกันราคาผลผลิตพร้อมทั้งให้การสนับสนุนทุน พันธุ์พืชและเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยที่ผู้ประกอบการเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของหน่วยการผลิตเอง ขณะเดียวกันเกษตรกรผู้เข้าร่วม

โครงการยังคงเป็นอิสระในการเป็นเจ้าของของหน่วยการผลิตของตนอยู่ (จุฑพล หวังสุวรรณ และชลธิ์ วัฒนเวชวิจิตร, 2550, หน้า 1)

ตลาดข้อตกลง หรือ ที่เรียกว่าคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) กรมการค้าภายใน พ.ศ.2550 ได้ให้ความหมายของตลาดข้อตกลงว่า หมายถึง การซื้อขายสินค้าเกษตรที่มีข้อตกลงไว้ล่วงหน้าระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตหรือสถาบันเกษตรกรกับผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร จะเป็นโรงงานแปรรูปหรือตัวแทนผู้รับซื้อในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยมีการทำสัญญาข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรและระบุเงื่อนไขเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดของสินค้า ได้แก่ แหล่งผลิต พื้นที่เพาะปลูก ปริมาณราคา สถานที่ส่งมอบ ช่วงเวลาการส่งมอบ คุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ การชำระเงิน การให้คำแนะนำทางวิชาการและการชดเชยค่าเสียหายเมื่อมีการผิดสัญญา เป็นต้น รายละเอียดต่าง ๆ ของสัญญาข้อตกลงจะแตกต่างกันไปตามชนิดของสินค้าและคู่สัญญา (นวลจันทร์ พารักษา, เอมอร อังสุรัตน์ หนูจันทร์ มาตาและจุฬารัตน์ วัฒนนะ, 2551, หน้า 41)

เกษตรพันธสัญญา หมายถึง การทำสัญญาระหว่างเกษตรกรกับบริษัทซึ่งมีธุรกิจ เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร โดยเกษตรกรจะเข้าทำสัญญากับบริษัทผู้ผลิตพันธุ์พืชหรือสัตว์ เพื่อปลูก พืชหรือเลี้ยงสัตว์จนกระทั่งเป็นผลสำเร็จตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดและเงื่อนไขของ สัญญาที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีต่อกัน โดยบริษัทจะเป็นผู้จัดหาพันธุ์ ปุ๋ย อาหารเสริม ยาและอื่น ๆ ให้แก่เกษตรกร และบริษัทจะรับซื้อผลผลิตทั้งหมดจากเกษตรกรในราคาที่กำหนดกันไว้แล้ว ล่วงหน้า ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 95 ของการผลิตตามสัญญาเช่นนี้ เกษตรกรจะถูกผูกมัดตาม ข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัญญาให้ต้องขายผลผลิตคืนให้กับบริษัทเท่านั้น (พอพันธ์ อุทยานนท์ และคณะ, 2552, หน้า 74)

เกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) โดยทั่วไปหมายถึงการทำสัญญาในการทำเกษตร หรือฟาร์มสัญญาที่มีความหมายถึงการเพาะปลูกพืช หรือการเลี้ยงปศุสัตว์ที่มีการทำสัญญาซื้อขาย กัน ประกอบด้วย คู่สัญญา 2 ฝ่าย คือ ผู้ผลิต ได้แก่ ฝ่ายฟาร์ม และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ซื้อ ผลผลิต ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นในรูปของบริษัทหรือโรงงานแปรรูปต่าง ๆ ในสัญญาส่วนใหญ่จะมีการ กำหนดราคาซื้อผลผลิต หรือวิธีการกำหนดราคาผลผลิต รวมถึงการกำหนดมาตรฐานและคุณภาพ ของผลผลิตที่จะรับซื้อไว้ด้วย นอกจากนี้ข้อตกลงในสัญญาในหลาย ๆ กรณีจะมีความเกี่ยวข้องกับ การจัดหาปัจจัยสนับสนุนการผลิตต่าง ๆ ตลอดจนคำปรึกษาด้านเทคโนโลยีในการผลิตให้กับฝ่าย ผู้ผลิตเพื่อความมั่นใจในมาตรฐานของผลผลิตให้เป็นไปตามสัญญา (สุดใจ จงวรกิจวัฒนา, 2549, หน้า 7)

การเกษตรแบบมีสัญญา (Contract farming) หมายถึง การทำการเกษตรโดยมีข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อกับเกษตรกร โดยอาจมีผู้รวบรวม หัวหน้ากลุ่ม และหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาเกี่ยวข้อง สัญญาดังกล่าวอาจมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือตกลงด้วยวาจาก็ได้ สัญญาต้องระบุราคา ปริมาณ คุณภาพ ช่วงเวลาที่รับซื้อ นอกจากนี้อาจมีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต สินเชื่อ ความรู้ เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสาร (อัจฉรา จิตตลดากรและคณะ, 2551, หน้า 2-1)

เกษตรพันธะสัญญา (หรือเกษตรครบวงจร หรือในบางครั้งเรียกทับศัพท์เป็นภาษาอังกฤษว่า คอนแทรกฟาร์มมิ่ง) เป็นชื่อเรียกของระบบหรือรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตและการตลาดระหว่างบริษัทธุรกิจและเกษตรกรประเภทหนึ่ง ซึ่งเกษตรกรและบริษัทตกลงที่จะทำการผลิตและซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรระหว่างกันล่วงหน้า โดยอาจตกลงกันทางวาจาหรือเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร (สัญญา) นอกจากข้อตกลงที่จะซื้อและขายแล้ว เกษตรพันธะสัญญาส่วนใหญ่ยังประกอบไปด้วยเงื่อนไขอื่น ๆ ได้แก่ เงื่อนไขการรับซื้อ (เช่น การกำหนดและค่านวณราคา รับซื้อ การกำหนดคุณภาพ เป็นต้น) และเงื่อนไขการผลิต (เช่น วิธีการดูแลรักษา สินเชื่อ แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ วัสดุคิบ หรือ ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ) (ศจินทร์ ประชาสันต์, ออนไลน์, 2551)

จากการศึกษาความหมายของเกษตรพันธะสัญญาดังที่กล่าวมาแล้ว ในวิทยานิพนธ์ของ ผู้ศึกษาจึงหมายถึง สัญญาต่างตอบแทนที่ทำขึ้นระหว่างเกษตรกรและบริษัท โดยการตกลงกันไว้ล่วงหน้า ให้เกษตรกรต้องทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรและจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้แก่บริษัทตามวิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา

3. ลักษณะของเกษตรพันธะสัญญา

เกษตรพันธะสัญญาเป็นรูปแบบของสัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัท ซึ่งบริษัทกำหนดปริมาณผลผลิตที่ต้องการไว้ล่วงหน้า ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นมาจึงเป็นสินค้าที่บริษัทต้องการ ทำให้ลดปัญหาสินค้าล้นตลาด มีการกำหนดราคาซื้อขายไว้ล่วงหน้า ทำให้เกษตรกรมั่นใจได้ว่าราคาผลผลิตจะไม่ตกต่ำ กระบวนการผลิตก็เป็นไปตามที่บริษัทกำหนด ดังนั้นสินค้าที่ผลิตได้ย่อมเป็นไปตามที่บริษัทต้องการ โดยบริษัทอาจสนับสนุนปัจจัยและเทคโนโลยีการผลิตแก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีความรู้ใหม่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าและมีคุณภาพมากขึ้น การทำเกษตรพันธะสัญญา จึงมีประโยชน์กับเกษตรกรและบริษัท

3.1 ข้อดีของระบบเกษตรพันธะสัญญา

1. ผู้ซื้อได้ผลผลิตในปริมาณและคุณภาพตามที่กำหนดมีสินค้าต่อเนื่องทำให้ธุรกิจมั่นคง
2. ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้รวบรวมมีกำไร มีอาชีพ

3. เกษตรกรมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพ มีตลาดรับรองผลผลิตและสามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม

4. รัฐสามารถแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศได้ตรงประเด็นและรวดเร็ว โดยเฉพาะปัญหาด้านการตลาด การเกษตรแบบมีสัญญาสามารถช่วยให้รัฐได้ข้อมูลและบริหารจัดการได้ง่าย

5. รัฐสามารถส่งออกสินค้าเกษตรเพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

6. ผู้บริโภคได้อาหารปลอดภัยและสามารถติดตามระบบการผลิตได้ตลอดกระบวนการผลิต (อัจฉรา จิตตลดากรและคณะ, 2551, หน้า 14)

3.2 ข้อเสียของระบบเกษตรพันธะสัญญา

3.2.1 ผลกระทบต่อเกษตรกร

3.2.1.1 เกษตรพันธะสัญญาส่วนใหญ่ เกษตรกรในฐานะผู้ผลิตมักถูกเอาเปรียบและตกเป็นผู้รับตามข้อเรียกร้องในเรื่องสัญญา

3.2.1.2 ค่าใช้จ่ายด้านการสาธารณูปโภค ค่าไฟฟ้าและน้ำประปาของเกษตรกรที่ใช้สาธารณูปโภคมากต้องเสียในอัตราก้าวหน้า จึงเป็นภาระค่าใช้จ่ายที่มีต้นทุนสูง

3.2.1.3 ค่าใช้จ่ายในการลงทุนสร้างโรงเรือนของเกษตรกรซึ่งมีต้นทุนสูง

3.2.1.4 เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุน ทำให้เกษตรกรบางส่วนต้องพึ่งเงินทุนนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง

3.2.1.5 สัญญาที่ทำกับบริษัทก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

3.2.1.6 ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรซื้อจากบริษัท ทำให้ปัจจัยการผลิตไม่มีคุณภาพ สัตว์โตช้า ทำให้เกษตรกรไม่มีรายได้เท่าที่ควร

3.2.2 ผลกระทบต่อบริษัท หากเกษตรกรไม่ปฏิบัติตามสัญญา ทำให้บริษัทมีความเสี่ยงในเรื่องปัจจัยการผลิตที่มอบให้กับเกษตรกรซึ่งมีราคาสูง

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. หลักอิสระในทางแพ่ง (Principal of Private autonomy)

หลักอิสระในทางแพ่งหมายถึง อำนาจของเอกชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับขอบเขตทางกฎหมายของตนเองทั้งในเรื่องส่วนตัว และในทางทรัพย์สิน ในทางส่วนตัว เช่น การหมั้น การสมรส การหย่า ในทางทรัพย์สินอาจเป็นการซื้อขาย การให้ การแลกเปลี่ยน ซึ่งสามารถจัดการโดยใช้นิติกรรมสัญญา

หลักอิสระในทางแพ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานของการทำนิติกรรมทุกชนิดเป็นหลักที่แสดงว่า บุคคลทุกคนมีฐานะเป็นปัจเจกชนมีความเป็นอิสระหรือมีเสรีภาพที่จะกำหนดขอบเขตในทางกฎหมายของตนเองตามที่ต้องการ และเมื่อเราใช้อิสระหรือเสรีภาพนั้นแล้ว กฎหมายก็จะมารองรับในสิ่งที่ทำให้บังเกิดผลในทางกฎหมาย

1.1 ข้อจำกัดหลักอิสระในทางแพ่ง ได้แก่

1.1.1 การเคารพขอบเขตในทางกฎหมายของบุคคลอื่น เพราะการใช้หลักอิสระในทางแพ่งต้องไม่ก้าวล่วงหรือรุกล้ำขอบเขตทางกฎหมายของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะต่อสถานะหรือเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายโอนของบุคคลอื่นก็ตาม

1.1.2 ต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรม

1.1.3 การเคารพทบบัญญัติของกฎหมาย เพราะแม้การใช้อิสระในทางแพ่งจะก่อให้เกิดผลในทางกฎหมายได้ หรือเรียกว่าเป็นบ่อเกิดแห่งผลของกฎหมาย เพราะกฎหมายมารับรองให้เป็นเช่นนั้น แต่ผลที่เกิดจากอิสระในทางแพ่งก็อาจถูกจำกัดหรือเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมจากบทบัญญัติของกฎหมายได้

1.2 ขอบเขตในการใช้ หลักอิสระในทางแพ่งต้องอยู่ภายในกรอบ คือกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

1.3 ฐานะในทางกฎหมายของหลักอิสระในทางแพ่งในระบบกฎหมายไทยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการบัญญัตินำหลักอิสระในทางแพ่งมาบัญญัติไว้ในมาตรา 151 ดังนี้ “การใดเป็นการอันแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ” จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวหมายความว่า นิติกรรมใด ๆ ก็ตามเมื่อทำแล้วแตกต่างกับที่กฎหมายบัญญัติไว้มีผลสมบูรณ์ เว้นแต่นิติกรรมที่ทำนั้นได้ทำแตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นิติกรรมนั้นก็จะเป็นโมฆะไป สำหรับความแตกต่างนั้นย่อมแตกต่างจากกฎหมายได้ไม่ว่าในส่วนใด ๆ เช่น ในเรื่ององค์ประกอบของนิติกรรม คือเรื่องบุคคล วัตถุประสงค์ แบบ เจตนา ย่อมใช้หลักดังกล่าวได้ทั้งสิ้น แต่หลักดังกล่าวก็มีกรอบหรือขอบเขตที่ไม่อาจก้าวล่วงได้ อาทิ กรอบของวัตถุประสงค์ มาตรา 150 กรอบของแบบมาตรา 152 เป็นต้นซึ่งกรอบดังกล่าวก็คือกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยนั่นเอง

กฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย

1.3.1 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.3.1.1 ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองความสามารถของบุคคล เพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองบุคคลที่อ่อนด้อยกว่าในทางสติปัญญาอันอาจเกิดจากวัย สุขภาพ หรือความประพฤติกี่ตาม และหากเปิดช่องให้มีการตกลงยกเว้นบทบัญญัติเหล่านี้ได้ ความมุ่งหมายของการคุ้มครองบุคคลเหล่านี้ย่อมไม่บรรลุผล

1.3.1.2 ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสถาบันครอบครัว เพราะครอบครัวคือสถาบันพื้นฐานของสังคม หากปล่อยให้สถาบันครอบครัวได้รับการกระทบกระเทือนจากการเอาเปรียบเอารัดเอาเปรียบกัน สถาบันครอบครัวอยู่ไม่ได้ ประเทศชาติหรือส่วนรวมย่อมได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วยเช่นกัน

1.3.1.3 ในส่วนกฎหมายที่กำหนดไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลภายนอก ได้แก่ มาตรา 152 เรื่องแบบ มาตรา 150 เรื่องวัตถุประสงค์

1.3.1.4 ในส่วนกฎหมายที่กำหนดไว้เพื่อคุ้มครองคู่กรณีฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ เช่นการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามมาตรา 654 หรือการห้ามคิดดอกเบี้ยทบต้น มาตรา 655 กฎหมายคุ้มครองแรงงาน ไม่ว่าจะเป็กฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ หรือค่าชดเชย เป็นต้น

1.3.1.5 ในส่วนกฎหมายที่เกี่ยวกับอายุความ เนื่องจากอายุความคือกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องหรือฟ้องคดี ซึ่งแตกต่างกันไปตามสิทธิเรียกร้อง หากยอมให้มีการตกลงผิดแผกแตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดได้ ก็อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าอาจใช้อำนาจให้ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจด้อยกว่ายอมให้ตนฟ้องคดีได้ในเวลาที่น้อยกว่าโดยตกลงมาแต่แรก ซึ่งฝ่ายอ่อนแอกว่าก็ต้องยอม หากไม่ยอมผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าก็ไม่ยอมทำนิติกรรมด้วย หากเป็นเช่นนั้นบุคคลที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองก็ไม่ได้รับความคุ้มครอง และยังทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายอีกด้วย

1.3.2 กฎหมายอาญา เป็นกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับความผิดและโทษ กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยโดยตรงอยู่แล้ว หากปล่อยให้มีการ ตกลงยกเว้นความผิดหรือโทษ ได้แล้ว บุคคลที่กระทำความผิดก็ไม่มี ความผิดและไม่ต้องได้รับโทษ ซึ่งแน่นอนว่าหากเป็นเช่นนั้นย่อมเกิดความไม่สงบขึ้น

1.3.3 กฎหมายวิธีพิจารณาความ ไม่ว่าจะเป็วิธีพิจารณาความแพ่งหรือวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากเป็นกฎหมายที่กำหนดขั้นตอนวิธีการในการฟ้องร้องดำเนินคดี หากยอมให้ตกลงแตกต่างจากกฎหมายได้ ย่อมทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย กฎหมายดังกล่าวจึงเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย

1.3.4 กฎหมายมหาชนย่อมเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยเพราะเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐหรือระหว่างรัฐกับราษฎรในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือกว่า เป็นลักษณะที่รัฐใช้อำนาจเพื่อการปกครองหรือการบริหารบ้านเมืองเป็นไปโดยเรียบร้อย ทำให้เกิดความสงบสุขร่มเย็น ตัวอย่างของกฎหมายมหาชนได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายภาษีอากร

หากนิติกรรมที่ทำนั้นแตกต่างจากกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยแล้ว นิติกรรมที่ทำนั้นย่อมตกเป็นโมฆะไปตามมาตรา 151 (สนันท์ภรณ์ (จำปี) โสคติพันธ์, 2553, หน้า 25-32)

เกษตรพันธะสัญญาเป็นสัญญาซึ่งเกษตรกรและบริษัทตกลงให้เกษตรกรทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญา และบริษัทตกลงจะรับซื้อผลผลิตหรือจ่ายค่าจ้างผลิตให้ ขึ้นอยู่กับการทำเกษตรพันธะสัญญาแต่ละรูปแบบ ซึ่งตามวิทยานิพนธ์นี้พบว่ามี 3 รูปแบบ การตกลงทำเกษตรพันธะสัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัทอยู่บนพื้นฐานของหลักอิสระในทางแพ่งเนื่องจากคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีความเป็นอิสระในการแสดงเจตนาที่จะกำหนดลักษณะและขอบเขตของสัญญาที่ต้องการผูกพันเข้าทำสัญญานั้น ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำหลักอิสระในทางแพ่งมาบัญญัติไว้ในมาตรา 151 ซึ่งจะนำมาใช้รองรับการแสดงเจตนาของคู่สัญญาให้เกิดผลในทางกฎหมาย และการตกลงเข้าทำเกษตรพันธะสัญญาของเกษตรกรที่เกิดจากการขาดความรู้เกี่ยวกับรายละเอียดของสัญญา และขาดอำนาจต่อรอง จะขัดต่อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยถึงขนาดที่จะทำให้นิติกรรมสัญญาเป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 หรือไม่ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

2.หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Principal of Freedom of contract)

บุคคลมีเสรีภาพในการทำสัญญา เป็นหลักที่ซ่อนอยู่ในหลักอิสระในทางแพ่ง หลักเสรีภาพในการทำสัญญาถูกนำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 151 ซึ่งเริ่มตั้งแต่เสรีภาพคิดที่จะทำสัญญานั้นหรือไม่ เสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา วัตถุประสงค์ของสัญญา เนื้อหาของสัญญา การตัดสินใจเข้าทำหรือไม่เข้าทำสัญญา เพื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการ

2.1 ข้อจำกัดหลักเสรีภาพในการทำสัญญา

2.1.1 ในความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของสัญญา

2.1.1.1 เสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา หากคู่สัญญาเป็นผู้ดำเนินกิจการในลักษณะผูกขาด เขาย่อมไม่มีเสรีภาพในการเลือกบุคคลที่จะเข้ามาทำสัญญาด้วย เพราะกฎหมายบังคับให้ต้องทำสัญญากับทุกคนโดยเสมอหน้ากัน

2.1.1.2 เสรีภาพในการเลือกวัตถุประสงค์ของสัญญา อาจถูกจำกัดด้วยกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150

2.1.1.3 เสรีภาพในการเลือกแบบในการทำสัญญา อาจถูกจำกัดด้วยกฎหมายในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้สัญญาบางชนิดต้องทำตามแบบอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

2.1.1.4 เสรีภาพในการตัดสินใจอาจถูกจำกัดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งที่เกี่ยวข้อง การแสดงเจนาเพราะถูกกลั่นแกล้งโดยบุคคลภายนอก

2.1.2 การกำหนดเนื้อหาของสัญญา

2.1.2.1 การใช้เสรีภาพของคู่สัญญาที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า โดยคู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจน้อยกว่าไม่มีเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาของสัญญา

2.1.2.2 กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพของคู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า ได้แก่ การจำกัดเสรีภาพด้วยพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 การจำกัดด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ค้านสัญญา

2.1.2.3 กฎหมายเฉพาะ เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายกำหนดราคาควบคุมสำหรับสินค้าบางประเภท เป็นต้น

2.1.2.4 ด้วยข้อตกลงของสหภาพแรงงานของนายจ้างและสหภาพแรงงานของลูกจ้างซึ่งส่งผลให้นายจ้างและลูกจ้างที่เป็นสมาชิกของสหภาพที่จะกำหนดเนื้อหาของสัญญาเป็นประการอื่น

2.1.3 จำกัดด้วยหลักเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป สัญญาไม่ต้องเป็นสัญญา (Rebus sic stantibus) อันเป็นหลักที่ยกเว้นหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา เนื่องจากภายหลังที่ได้ทำสัญญาแล้ว แต่ยังมีได้มีการปฏิบัติการชำระหนี้อันเป็นผลของสัญญา แต่มีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในการปฏิบัติการชำระหนี้ไปอย่างมากจนไม่อาจคาดหมายได้ในขณะทำสัญญา หากยังต้องปฏิบัติการชำระหนี้ต่อไปจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม ทำให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบมากเกินไปและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบมากเกินไปมากเกินสมควร ทำให้ในเวลาที่มีการชำระหนี้ การปฏิบัติการชำระหนี้และการปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนจะไม่สมดุลกัน สัญญาจึงไม่ควรเป็นสัญญาอีก (ศนันท์ภรณ์ (จำปี) โสตถิพันธ์, 2553 , หน้า 265-271)

ในทางปฏิบัติของการทำเกษตรพันธะสัญญาเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา

ซึ่งคู่สัญญาามีเสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา เสรีภาพในการเลือกที่จะทำสัญญานั้นหรือไม่ แต่ในเนื้อหาของสัญญานั้นในทางปฏิบัติพบว่าถูกกำหนดโดยบริษัทซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่าเป็นผู้กำหนดรายละเอียดในสัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียว เกษตรกรไม่สามารถต่อรองเงื่อนไขในสัญญาได้ หากเกษตรกรไม่ตกลงตามที่บริษัทกำหนดไว้ บริษัทก็จะไม่ยอมทำสัญญาด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำหลักเสรีภาพในการทำสัญญามาบัญญัติไว้ใน มาตรา 151 การที่บริษัทกำหนดรายละเอียดในสัญญาให้เอื้อประโยชน์แก่บริษัท จึงต้องพิจารณาว่ามีวัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งตามกฎหมาย เป็นการพันวิสัย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 150 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ และจะบังคับตามสัญญาที่เกษตรกรและบริษัทตกลงกันตามหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

3. หลักสุจริต (Principal of Goodfaith)

คำว่า “สุจริต” เป็นคำที่มีมาตั้งแต่กฎหมายโรมันที่เขียนเป็นภาษาลาตินว่า Bona Fides แปลว่า ความซื่อสัตย์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Good Faith และตรงกับภาษาเยอรมันว่า True Und Glauben (แปลว่าความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ) เป็นหลักที่ใช้บังคับการใช้สิทธิและการชำระหนี้ทางแพ่งโดยทั่วไป เป็นหลักธรรมดาสามัญในสังคมของประเทศที่เจริญแล้วโดยถือว่าในนิติสัมพันธ์ที่มีอยู่ทุกคนต้องซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน เป็นหลักทั่วไปสำหรับผลของความยุติธรรมในการที่คู่กรณีจะต้องปฏิบัติต่อกันหรือในกรณีที่บุคคลจะใช้สิทธิหรือชำระหนี้ของตนในเมื่อกฎหมายหรือข้อตกลงระหว่างกันมิได้แสดงโดยละเอียดถึงการปฏิบัติหรือทำกิจการใด ๆ ให้ถือเอาความสุจริตเป็นที่ตั้ง ซึ่งมีที่มาจากหลักที่ว่า “บุคคลผู้มาศาลต้องมาด้วยมือสะอาด” (He who comes to the court must come with clean hands) หมายถึง การที่บุคคลใช้สิทธิของตนที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้นจะต้องใช้โดยสุจริตฉะนั้นศาลจะไม่รับรองสิทธินั้นหรือไม่รับบังคับให้ การใช้สิทธิโดยสุจริตนี้อาจแบ่งเป็น

3.1 การใช้สิทธิโดยสุจริตเฉพาะเรื่อง ความสุจริตเฉพาะเรื่อง หมายถึง ความไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การรับโอนทรัพย์สินไว้โดยไม่ทราบข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ไม่ทราบว่าป็นทรัพย์สินที่ขโมยมาก็ดีหรือรับโอนทรัพย์สินไว้โดยไม่ทราบว่าทรัพย์สินนั้นมีการคบกคิน้อฉลหรือแสดงเจตนาหลอกลวงกันในระหว่างคู่สัญญาคนก่อน ๆ ก็ดี ถือเป็นการกระทำโดยสุจริตซึ่งกฎหมายจะเข้ามาคุ้มครองโดยการบัญญัติให้ไม่ต้องคืนทรัพย์สินนั้น หรือได้รับเงินที่เสียไปคืน ในทางตรงกันข้ามถ้ามีการรับโอนทรัพย์สินไว้โดยทราบถึงข้อบกพร่องบางอย่าง เช่น มีการคบกคิน้อฉลก็ดี หรือรับโอนไว้โดยทราบดี

ถึงการหลอกลวงหรือข้อบกพร่องในการทำสัญญาของคู่สัญญาคนก่อน ๆ ก็ดี ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต ผู้ทรงสิทธิจึงไม่สามารถใช้สิทธิที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นยื่นต่อเจ้าของทรัพย์สินหรือบุคคลอื่นได้ เนื่องจากกฎหมายไม่รับรองและไม่คุ้มครองให้ จึงอาจต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้เจ้าของทรัพย์สินหรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิดีกว่าไป

การใช้สิทธิโดยสุจริตเฉพาะเรื่องนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยหลายมาตราด้วยกัน เช่น การแสดงเจตนาลงมาตรา 155 ลากมิดวงได้ มาตรา 412 สิทธิของผู้ทรงตัวเงินมาตรา 905 การยกข้อต่อสู้กับผู้ทรงตัวเงิน มาตรา 916 การได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ มาตรา 1299 บุคคลผู้อยู่ในฐานะอันจะจดทะเบียนได้ก่อน มาตรา 1300 บุคคลหลายคนเรียกเอาอสังหาริมทรัพย์เดียวกัน มาตรา 1303 สร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยสุจริต มาตรา 1311 สร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยไม่สุจริต มาตรา 1312 สิทธิของบุคคลผู้ได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน มาตรา 1329 สิทธิของผู้ทรัพย์สินจากการขายทอดตลาด มาตรา 1330 สิทธิของบุคคลผู้ได้เงินมาโดยสุจริต มาตรา 1331 สิทธิของบุคคลผู้ซื้อทรัพย์สินจากการขายทอดตลาด มาตรา 1332 เป็นต้น

3.2 การใช้สิทธิโดยสุจริตทั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” คำว่า “สุจริต” ในมาตรา 5 นี้ มีความหมายกว้างกว่าในกรณีความสุจริตเฉพาะเรื่อง โดยหมายถึง “ความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ” ซึ่งบุคคลจะต้องมีต่อกันในกรณีต่าง ๆ บทบัญญัติในมาตรานี้ “บทครอบจักรวาล” ที่ทำหน้าที่เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติของบุคคลที่มีต่อกันในทางกฎหมาย เป็นการกำหนดให้บุคคลต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ การกระทำใดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความซื่อสัตย์และความไว้วางใจย่อมถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต ซึ่งศาลจะไม่รับรองและไม่รับบังคับให้

ในกรณีที่มีการปฏิบัติหน้าที่หรือชำระหนี้ก็เช่นเดียวกัน ถ้าลูกหนี้ได้ทำการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้โดยไม่สุจริตก็ถือว่าเป็นการชำระหนี้ที่ไม่ถูกต้อง ไม่ทำให้หนี้นั้นระงับสิ้นไป หรืออาจต้องชำระหนี้ใหม่ให้ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

การใช้สิทธิโดยสุจริตโดยทั่วไปได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยหลายมาตราด้วยกัน เช่น วัตถุประสงค์ของสัญญา มาตรา 150 หลักการตีความให้เป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียเปรียบในมูลหนี้ มาตรา 11 โดยการใช้ประกอบกับหลักสุจริตในมาตรา 1134 ด้วย หลักการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญา การตีความการแสดงเจตนา มาตรา 171 หลักเกี่ยวกับความตกลงยกเว้นความรับผิด มาตรา 373 (เกรียงศักดิ์ สุวรรณศรี, ออนไลน์, ม.ป.ป.)

การทำเกษตรพันธะสัญญาเกษตรกรและบริษัทต่างฝ่ายต้องมีสิทธิและหน้าที่ต่อกัน ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำหลักสุจริตที่เกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาไว้ในมาตรา 5 บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” แต่ในทางปฏิบัติบริษัทซึ่งมีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่ากำหนดรายละเอียดในสัญญาให้อื้อประโยชน์แก่ตน เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองนั้น สัญญาถูกกำหนดโดยฝ่ายบริษัทแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งการจะต้องทำการศึกษากว่าการใช้สิทธิกำหนดรายละเอียดในสัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียวของบริษัทเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตซึ่งจะทำให้สัญญานั้นเป็นโมฆะตามมาตรา 150 หรือไม่ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

4. หลักความยุติธรรม (Principal of Equity)

ในการทำสัญญาหากคู่สัญญามุ่งหมายให้สัญญาที่ตนก่อให้เกิดขึ้นนั้นเป็นสัญญาที่สามารถผูกพันและบังคับกันได้ตามความประสงค์ทุกอย่างแล้ว ในการก่อสัญญาคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมที่มีต่อกันอีกฝ่ายหนึ่งด้วย เพราะหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่ากำหนดข้อสัญญาเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า แต่ฝ่ายหลังจำต้องยอมเข้าทำสัญญา นอกจากจะเป็นสัญญาที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมแล้วยังขัดกับหลักการของสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายต้องมีเสรีภาพในการทำสัญญาและต้องมืออย่างเท่าเทียมกันด้วย ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำต้องยอมเข้าทำสัญญาเสรีภาพของเขาก็ไม่มี หรือหากมีการกำหนดเนื้อหาของสัญญาหรือการปฏิบัติการชำระหนี้ของสัญญาแบบไม่ได้สัดส่วนกันก็จะขัดกับหลักการของสัญญาที่การปฏิบัติการชำระหนี้ของฝ่ายหนึ่งจะต้องได้สัดส่วนกับการปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย (ศันันท์กรณ (จำปี) โสตถิพันธ์, 2553, หน้า 272-273)

ในทางปฏิบัติการเข้าทำเกษตรพันธะสัญญาของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรทำกับบริษัทนั้นเป็นสัญญาที่มีพื้นฐานมาจากหลักอิสระในทางแพ่งและหลักเสรีภาพในการทำสัญญา แต่การทำเกษตรพันธะสัญญานั้นฝ่ายบริษัทซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่าเป็นผู้กำหนดรายละเอียดในสัญญาให้อื้อประโยชน์แก่ตน เอาเปรียบเกษตรกรซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า และไม่สามารถต่อรองได้ ทำให้เกษตรกรเสียเปรียบ จึงเป็นการขัดกับหลักความยุติธรรม ซึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ได้นำมาบัญญัติไว้ และพระราชบัญญัติดังกล่าวจะนำมาแก้ไขความไม่เป็นธรรมจากการทำเกษตรพันธะสัญญาได้หรือไม่ ดังจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

5. การนำเกษตรพันธะสัญญาไปใช้ในโครงการยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawaddy-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS)

ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawaddy-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) เป็นความริเริ่มของประเทศไทยเพื่อแก้ไขปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจที่ห่างกันมากระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของภูมิภาคและของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมุ่งแก้ปัญหาบนพื้นฐานของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยจุดแข็งที่แตกต่างและหลากหลายของประเทศสมาชิก มุ่งเน้นการสร้างงานสร้างรายได้ การพัฒนาขีดความสามารถ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการค้าและการลงทุน ในการประชุมระดับผู้นำที่เมืองพุกาม ประเทศพม่า เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2546 ซึ่งผู้นำทั้ง 4 ประเทศได้แก่ ประเทศไทย ประเทศสหภาพพม่า ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ได้ร่วมกันออกปฏิญญาพุกาม (Bagan Declaration) ที่จะร่วมมือกันภายใต้กรอบ ACMECS ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือ 5 สาขา ได้แก่ 1) การอำนวยความสะดวกด้านการค้าและการลงทุน 2) ความร่วมมือด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม 3) การเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม 4) การท่องเที่ยว และ 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต่อมาเวียดนามได้เข้าเป็นสมาชิกใหม่เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2547 และที่ประชุมระดับรัฐมนตรี ACMECS ที่เสียมราฐ เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2548 เห็นชอบให้จัดตั้งความร่วมมือด้านสาธารณสุขเป็นความร่วมมือสาขาที่ 6 (กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์, ม.ป.ป.)

ได้มีการนำเกษตรพันธะสัญญา (Contract Farming) เข้ามาใช้เป็นโครงการความร่วมมือในสาขาเกษตรกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ภาคเอกชนไทยมีส่วนร่วมในการส่งเสริมภาคเกษตรกรรมของประเทศเพื่อนบ้าน โดยการเข้าไปใช้ทรัพยากรในประเทศเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ ที่ดินและแรงงานเพื่อทำการผลิตและรับซื้อสินค้าเกษตรที่ผลิตได้ ทั้งนี้ในการส่งสินค้าดังกล่าวกลับมายังประเทศไทย ประเทศคู่สัญญาในกลุ่ม ACMECS ซึ่งล้วนเป็นสมาชิกใหม่ของอาเซียนจะได้รับสิทธิประโยชน์ภายใต้โครงการการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่ประเทศสมาชิกใหม่อาเซียน (ASEAN Integration System of Preferences: AISP) ซึ่งเป็นการให้ฝ่ายเดียวของประเทศสมาชิกอาเซียนเดิมโดยไม่มีการเจรจาต่อรอง มีกรอบระยะเวลาการดำเนินโครงการ 8 ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2545 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2552 สำหรับประเทศไทยในเบื้องต้นคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2546 ให้มีการลดอัตราภาษีนำเข้าเหลือร้อยละ 0 สำหรับสินค้าเกษตร 8 รายการ ภายใต้โครงการเกษตรพันธะสัญญา (Contract

Farming) ได้แก่ ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ละหุ่ง มันฝรั่ง ข้าวโพดหวาน มะม่วงหิมพานต์ ยูคา ลิปดัส และถั่วลิสง ซึ่งต่อมาใน พ.ศ.2548 ได้เพิ่มรายการสินค้าที่เข้าร่วมโครงการอีก 2 รายการ ได้แก่ ถูกละออง และถั่วเขียวผิวมัน รวมเป็น 10 รายการ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวง อุตสาหกรรม, ออนไลน์, 2552)

ซึ่งการดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นการนำเกษตรกรพันธะสัญญามาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้า เกษตรโดยส่งเสริมให้นำเข้าสินค้าเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้าน

6. การนำระบบประกันราคามาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ

ตั้งแต่ พ.ศ.2552 รัฐบาลได้นำเอานโยบายประกันราคาพืชผลเข้ามาใช้โดยการนำเสนอว่า เป็นเครื่องมือช่วยเหลือเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประกันราคาสินค้าเกษตร เพื่อเป็นการ เพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร เพิ่มโอกาสช่องทางการระบายผลผลิต จากกรณีที่เกษตรกรสามารถ ขายผลผลิตได้ในราคาที่เหมาะสม แต่โครงการดังกล่าวรับประกันราคาสำหรับสินค้าเกษตรเพียง บางกลุ่มสินค้าเท่านั้น ได้แก่ ข้าวเปลือกนาปี, มันสำปะหลัง, ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, น้ำมันปาล์มดิบ และยางพารา เท่านั้น (ประกันราคาพืชผล, ออนไลน์, ม.ป.ป.) ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรเพียง บางกลุ่ม มาตรการที่ใช้แก้ปัญหาดังที่กล่าวมาถือเป็นวิธีแก้ปัญหาในระยะสั้น จะเห็นได้ว่ามาตรการ เหล่านี้จะต้องถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เกือบทุกปี เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต และนับวันปัญหาเหล่านี้ยิ่ง ขยายขอบเขตมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพิ่มขึ้นทุกปี (สายพิณ ชินตระกูลชัย, 2552, หน้า 10) พ.ศ.2554 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณไว้เป็น จำนวนสูงถึง 123,581 ล้านบาท ผู้ศึกษาเห็นว่า การแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการประกันราคาเป็นการ แก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การนำเกษตรกรพันธะสัญญาที่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติได้แล้วนำ เกษตรพันธะสัญญาซึ่งต้องมีการตกลงปริมาณผลผลิตและราคาของผลผลิตไว้ล่วงหน้าก่อนจะทำ ให้ผลผลิตราคาไม่ตกต่ำ เป็นการช่วยเหลือทั้งภาครัฐไม่ต้องเสี่ยงงบประมาณแผ่นดิน เกษตรกรมี รายได้แน่นอน บริษัทมีผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นวัตถุดิบในการประกอบธุรกิจ

7. รูปแบบความสัมพันธ์ของการผลิตในระบบเกษตรกรพันธะสัญญาขององค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้เสนอไว้ว่าเกษตรกรพันธะสัญญา ประกอบด้วย 5 รูปแบบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1 เกษตรพันธะสัญญาแบบรวมศูนย์ เกษตรพันธะสัญญาแบบนี้ ผู้ซื้อรายใหญ่ทำ สัญญารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อย ซึ่งสัญญาอาจเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นการตกลง

ด้วยวาจาและกำหนดปริมาณรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร (โคเวตา) โดยอาจกำหนดปริมาณการรับซื้อต่อวันหรือต่อฤดู พร้อมทั้งอาจให้สินเชื่อและจัดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้ความรู้และติดตามผลการปฏิบัติงานของเกษตรกรคู่สัญญา

7.2 เกษตรพันธะสัญญาแบบนิวเคลียส พันธะสัญญาแบบนี้ ผู้ซื้อไม่เพียงกำหนดปริมาณการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังจัดทำแปลงสาธิตหรือแปลงวิจัย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เกษตรกรได้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังอาจให้สินเชื่อและปัจจัยการผลิตรวมทั้งประกันราคาผลผลิตให้กับเกษตรกรคู่สัญญา

7.3 เกษตรพันธะสัญญาแบบมีสัญญาแบบมีตัวกลาง เกษตรพันธะสัญญาแบบมีตัวกลางในประเทศไทยประกอบด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้ซื้อ ผู้รวบรวมและเกษตรกร โดยผู้ซื้อกำหนดปริมาณ คุณภาพและระยะเวลาการรับซื้อผลผลิตให้ความรู้ เทคโนโลยีด้านการผลิต รวมทั้งอาจจัดสรรปัจจัยการผลิต และสินเชื่อให้กับเกษตรกรโดยตรงหรือโดยผ่านผู้รวบรวม ผู้ซื้อมักทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรกับผู้รวบรวม ส่วนผู้รวบรวมมักตกลงกับเกษตรกรด้วยวาจาอย่างไม่เป็นทางการและอาจสนับสนุนปัจจัยการผลิตและสินเชื่อแก่เกษตรกรเพิ่มเติมจากส่วนที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ซื้อ หลังการเก็บเกี่ยวแล้วเกษตรกรส่งผลผลิตขายให้กับผู้รวบรวมเพื่อผู้รวบรวมขายให้กับผู้ซื้อต่อไป

7.4 เกษตรพันธะสัญญาแบบพหุภาคี เกษตรพันธะสัญญาแบบพหุภาคี ประกอบด้วย ผู้ซื้อ กลุ่มเกษตรกร เกษตรกรและหน่วยงานภายนอกซึ่งอาจเป็นภาครัฐและเอกชน โดยผู้ซื้อให้ความรู้เทคโนโลยีการผลิตให้กับเกษตรกรโดยตรง แต่จัดสรรปริมาณรับซื้อผลผลิต สินเชื่อและปัจจัยการผลิตรวมทั้งประกันราคาและตรวจรับรองมาตรฐานผ่านกลุ่มเกษตรกร ทั้งนี้กลุ่มเกษตรกรมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านการผลิต การกระจายโควตาสินเชื่อและปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากผู้ซื้อไปยังเกษตรกร พร้อมกันนี้หน่วยงานภายนอกอาจให้ความรู้ ให้สิทธิการใช้ที่ดิน และปัจจัยการผลิตแก่กลุ่มเกษตรกรเพื่อกลุ่มเกษตรกรทำหน้าที่กระจายต่อไปยังเกษตรกรต่อไป หลังจากเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว เกษตรกรอาจขายผลผลิตให้ผู้ซื้อโดยตรง หรือกลุ่มเกษตรกรรวบรวมผลผลิตเพื่อขายให้กับผู้ซื้อต่อไป

7.5 เกษตรพันธะสัญญาแบบไม่เป็นทางการ เกษตรพันธะสัญญาแบบนี้ ผู้ซื้อ ตกลงด้วยวาจากับเกษตรกร อาจให้ความรู้ ข้อมูลด้าน ความต้องการของตลาด รวมถึงอาจให้ปัจจัยการผลิต และความช่วยเหลือส่วนตัวด้านต่าง ๆ แต่ไม่กำหนดปริมาณรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน การรับซื้อปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ แต่อยู่บนฐานความเชื่อใจระหว่างผู้ซื้อกับเกษตรกรเนื่องจากเคยทำธุรกิจการซื้อขายระหว่างกันมาก่อน เกษตรกรคู่สัญญาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายเล็ก (อัจฉรา

จิตตลดากร, ทวีศักดิ์ ภู่อำ, ฤกษ์ ภัทรคิลก, ชยาพร วัฒนศิริ, คลพร บุญพารอด, นิพนธ์ เอี่ยมสุภามิต และคณะ, 2551, หน้า 53-70)

8. ประเภทการผลิตภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญาในปัจจุบันของประเทศไทย

ข้อมูลจากแผนงานสร้างเสริมสุขภาพแรงงานนอกระบบในภาคเกษตรและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าในปัจจุบันประเทศไทยมีการดำเนินการผลิตการเกษตรในระบบพันธสัญญาในหลายลักษณะหรือประเภทผลผลิตสรุปได้ดังนี้

1) ประเภทสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงสุกร ไก่เนื้อ ไก่ไข่ กุ้ง ปลา

2) ประเภทพืช ได้แก่ อ้อย ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักอ่อน มันฝรั่ง ถั่วเหลือง ผักสด ถั่วแขก หน่อไม้ฝรั่ง ยาสูบ ยางพารา ดอกดาวเรือง กระเจี๊ยบเขียว เมล็ดพันธุ์ผักต่าง ๆ เช่น มะเขือเทศ มะเขือม่วง พริก แดงโม แดงกวา แคนตาลูป ถั่วฝักยาว รวมทั้งพืชที่นำไปทำเอือกระดาศ เช่น ยูคาลิปตัส ไม้ไผ่ (วิโรจน์ คุลยโสภณ, 2551, หน้า 12)

9. รูปแบบการผลิตภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญาในปัจจุบันของประเทศไทย

การผลิตภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญามีทั้งพืชและสัตว์ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 7 จึงขอ ยกตัวอย่างรูปแบบการผลิตภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญาในปัจจุบัน 4 ชนิด ได้แก่ การเลี้ยง ปลา นิลในกระชัง การปลูกข้าวโพดพันธุ์ฝักอ่อน การเลี้ยงสุกรและการเลี้ยงไก่ ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะการทำเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรรายย่อยและบริษัทเท่านั้น

9.1 การเลี้ยงปลานิลในกระชัง

ปลานิลถูกนำเข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ.2508 โดยสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นมกุฎราชกุมารของประเทศญี่ปุ่น นำปลานิลจำนวน 50 ตัว เข้ามา ทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลี้ยงไว้ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต ประมาณ 1 ปี จึงพระราชทานชื่อว่า “ปลานิล” ต่อมาในปี พ.ศ.2509 ทรงพระราชทานพันธุ์ปลานิล แก่กรมประมงเพื่อให้ทำการเพาะขยายพันธุ์ แจกจ่ายแก่เกษตรกรทั่วประเทศ ปัจจุบันปลานิลของ ไทยมีการเพาะเลี้ยงมากกว่า 40 ปี ถูกพัฒนาสายพันธุ์มี 6 สายพันธุ์

การเลี้ยงปลานิลในกระชังมีการใช้อาหารเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 74.31 ของต้นทุนทั้งหมด ผลผลิตปลานิลจากการเลี้ยงในกระชัง 1 กิโลกรัม มีต้นทุนรวมทั้งหมดเฉลี่ย 28.67 บาท คิดเป็น ต้นทุนค่าอาหาร 21.30 บาท หากต้องการเลี้ยงปลานิลให้ได้ผลผลิต 1 ตัน จะต้องมีต้นทุนค่าอาหาร

สูงถึง 21,300 บาท ปริมาณการใช้อาหารของการเลี้ยงในกระชังนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้บริษัทผลิตอาหารสัตว์ให้ความสนใจ โดยเฉพาะบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ.2535 โดยร่วมทำจุดสาธิตการเลี้ยงปลานิลในกระชังที่เขื่อนอุบลรัตน์กับเกษตรกรและศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดขอนแก่น จุดสาธิตนี้จุดประกายการเลี้ยงปลานิลในกระชังให้กระจายไปทั่วประเทศในปี พ.ศ.2540 ต่อมาบริษัทฯ เริ่มพัฒนาโครงการการผลิตปลานิลครบวงจรในปี พ.ศ.2542 กับร้านสัตว์สงเคราะห์ที่เป็นตัวแทนจำหน่ายอาหารของบริษัทฯ ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้ระบบวงเงินมัดจำ ต่อมาบริษัทอาหารอื่นเข้ามาเริ่มโครงการจ้างเกษตรกรเลี้ยงปลาโดยบริษัทเป็นผู้ลงทุนค่าอาหารและพันธุ์ปลา ส่วนเกษตรกรทำหน้าที่ลงแรงคือเลี้ยงปลานิลในกระชังคิดค่าจ้างตามปริมาณผลผลิตที่ได้รับเมื่อสิ้นสุดการเลี้ยง คือ กิโลกรัมละ 3-5 บาท หากเกษตรกรเลี้ยงได้ผลผลิตดี บริษัทฯ ให้โบนัสเป็นทองคำ

โครงการต่าง ๆ ที่บริษัทพัฒนาขึ้นเป็นวิธีการค้าในระบบการผลิตแบบมีพันธะสัญญา โดยบริษัททำการผลิตอาหารปลาขึ้นมาส่งขายให้เกษตรกรที่ทำการเลี้ยงปลาในกระชัง พร้อมกับพันธุ์ปลา เกษตรกรทำหน้าที่เลี้ยงและดูแลปลาจนโตได้ขนาดตลาด บริษัทจะจับปลานั้นไปขายต่อไปบริษัทอาจจะให้เครดิตค่าอาหารปลาแก่เกษตรกร เมื่อทำการจับปลาขายแล้วจึงทำการหักหนี้สิน และคืนเงินที่เหลือให้กับเกษตรกรภายในระยะเวลาที่กำหนด บริษัทผลิตอาหารสัตว์ทุกบริษัทมีพนักงานขายอาหารอยู่แล้ว ซึ่งเรียกว่าพนักงานส่งเสริม มีคุณสมบัติปริญญาตรีด้านการประมงหรือสัตวศาสตร์ ทำหน้าที่ตั้งแต่หาเกษตรกร แนะนำหรือสอนให้เกษตรกรที่ร่วมสัญญาทำการเลี้ยงปลาในกระชังตามขั้นตอนที่บริษัทต้องการ พนักงานของบริษัทที่มีอยู่ส่งเสริมเกษตรกรให้ทำการเลี้ยงปลาในกระชังเพื่อเพิ่มยอดขาย มีการให้คำแนะนำการเลี้ยงและให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรที่มีปัญหา พร้อมกับเสนอขายผลิตภัณฑ์อาหารเสริมและยาร่วมไปด้วย จากนั้นจึงแจ้งให้พนักงาน กลุ่มที่ 2 คือพนักงานขายปลา มีคุณสมบัติปริญญาตรีด้านประมงหรือสัตวศาสตร์ ถ้าคุณสมบัติ ปวส. ต้องเป็นคนที่มีความสามารถทำหน้าที่รับปลาจากเกษตรกร บันทึกผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้ ขนส่งไปให้แม่ค้าที่ตลาดหรือร้านค้า เก็บเงินแล้วโอนเข้าบัญชีของบริษัท พนักงานขายของบางบริษัทอาจจะมีหน้าที่สำรวจตลาดปลา จัดทำรายชื้อตลาด หาปริมาณความต้องการปลานิลของแม่ค้าในตลาดแต่ละวัน และแจ้งปริมาณให้พนักงานส่งเสริมหรือเกษตรกรทราบข้อมูล

รูปแบบระบบการผลิตปลานิลแบบเกษตรกรพันธะสัญญาในระยะแรก ๆ เป็นแบบจ้างเลี้ยง ซึ่งเกษตรกรมีหน้าที่ดูแลปลาและมีกระชังเป็นของตนเองเท่านั้น ส่วนปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของบริษัท เกษตรกรจะได้รับค่าจ้างเลี้ยงคิดเป็นกิโลกรัมละ 5 บาท และหากได้ผลดี บริษัทจะให้โบนัสเป็นทองคำ แต่ปัจจุบันสัญญาแบบนี้ได้ยกเลิกไปแล้ว ต่อมารูปแบบของสัญญาถูก

พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนมากระบุว่าเกษตรกรต้องมีกระชังของตนเอง แต่มีบางบริษัทที่ทำกระชังบริการให้เกษตรกรผ่อนใช้เดือนละ 2,000 บาทต่อกระชังต่อรุ่น โดยเก็บเงินเมื่อมีผลผลิต บริษัทส่วนมากกำหนดให้มีข้อผูกพันในเรื่องของอาหารและลูกพันธุ์ปลาต้องใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทเป็นหลัก มีการเก็บเงินมัดจำตามจำนวนลูกปลาที่เลี้ยงคือตัวละ 10-15 บาท แต่บางบริษัทไม่เก็บเงินมัดจำ แต่จะขายอาหารเป็นเงินสด ถ้าเกษตรกรไม่มีเงินสด ทางบริษัทให้ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันที่มีมูลค่าเป็น 2 เท่า ของราคาอาหารที่จะใช้โดยประเมินว่าการเลี้ยงปลานิลในกระชัง 1 กระชัง ต้องใช้อาหารประมาณ 30,000 บาท พนักงานบริษัทจะนำอาหารปลาไปส่งให้เกษตรกรทุกสัปดาห์ เมื่อปลาโตได้ขนาดตลาด บริษัทส่วนมากรับซื้อปลาขึ้นตามราคาตลาด ณ วันนั้น หรือราคาตลาดล่วงหน้าประมาณ 7 วัน แต่บางบริษัททำสัญญาว่าจะซื้อเฉพาะปลาที่มีคุณภาพได้มาตรฐานคือไม่มีสารปนเปื้อนและต้องได้ขนาด 600 กรัมขึ้นไป ถ้าขนาดปลาเล็กกว่านี้จะไม่รับซื้อ ทุกบริษัทจะทำการหักล้างหนี้สินที่เกษตรกรมีกับบริษัทก่อนที่จะจ่ายเงินที่เหลือคืนแก่เกษตรกรภายใน 7-15 วันทำการ (เพ็ญพรรณ ศรีสกุลเด็ยว, สุภัทรา อุไรวรรณ และอาภรณ์ โพธิ์พงษ์วิวัฒน์, 2551, หน้า 56-66)

จากรายงานการวิจัยดังกล่าวทำให้เห็นว่าปัจจุบันการทำเกษตรพันธะสัญญาเลี้ยงปลานิลในกระชังนั้น เกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตทั้งหมด ได้แก่ พันธุ์ปลา กระชัง อาหาร ยา สารเคมีและแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงปลาด้วย ส่วนบริษัทจะมารับซื้อในเวลาที่ปลาโตได้ขนาด จึงเป็นการเลี้ยงปลานิลในรูปแบบประกันตลาด

9.2 การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน

ลักษณะการทำเกษตรพันธะสัญญาข้าวโพดฝักอ่อนนั้น มีการทำเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างบริษัทผู้รับซื้อกับผู้รวบรวมผลผลิต แต่ระหว่างผู้รวบรวมผลผลิตกับเกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดฝักอ่อนไม่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงการตกลงกันแบบปากเปล่า โดยผู้รวบรวมผลผลิตเองจะมีเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มเป็นสมาชิกอยู่หรือเรียกว่าเป็นลูกไร่ เกษตรพันธะสัญญาระหว่างบริษัทและผู้รวบรวมผลผลิตมีการกำหนดให้ผลผลิตที่บริษัทจะรับต้องใช้เมล็ดพันธุ์ปุ๋ย และทำตามหลักเกณฑ์ที่บริษัทกำหนด บริษัทจะเป็นผู้กำหนดราคาประกันขั้นต่ำในการรับซื้อผลผลิต แต่หากช่วงไหนราคาในท้องตลาดปรับตัวสูงขึ้นทางบริษัทผู้รับซื้อจะมีการปรับราคาให้สูงตามราคาในท้องตลาดด้วย แต่หากช่วงไหนที่ราคาในท้องตลาดตกต่ำลงหรือต่ำกว่าราคาประกันที่ได้ระบุไว้ทางบริษัทก็ยังคงรับซื้อข้าวโพดฝักอ่อนตามราคาประกันขั้นต่ำ ในการรับซื้อข้าวโพดฝักอ่อนจะรับซื้อภายใต้การทำเกษตรพันธะสัญญา (Contract Farming) เท่านั้น ทางบริษัทได้กำหนดให้เกษตรกรทำการปลูกแบบ EUREP GAP (มาตรฐานรับรองคุณภาพสินค้าเกษตรและอาหาร ที่ผลิตตามกระบวนการผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสมที่กลุ่มผู้ค้าปลีกในยุโรปกำหนด

ขึ้น Euro Retailer Produce Working Group of Good Agricultural Practice: EUREP GAP) ผู้รวบรวมผลผลิตคอกวนข้าวโพดฝักอ่อนที่ผลิตได้มาส่งให้กับบริษัทผู้รับซื้ออีกทอดหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ผู้รวบรวม ตัวแทนจากบริษัทผู้รับซื้อ ถึงผลดีและผลเสียที่ได้รับจากการทำเกษตรพันธะสัญญา พบว่ามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

กรณีเกษตรกร

ผลดีที่ได้รับจากการทำเกษตรพันธะสัญญา ได้แก่

1. มีตลาดรองรับผลผลิตอย่างแน่นอนทำให้ไม่ต้องลำบากในการหาตลาดรับซื้อข้าวโพดฝักอ่อนเองทำให้ลดความเสี่ยง

2. ได้รับการบริการจากผู้รวบรวมผลผลิตเพราะมีผู้รวบรวมผลผลิตมารับซื้อถึงที่ไร้เกษตรกรไม่ต้องขนย้ายผลผลิตเอง

3. ทางบริษัทส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความรู้ทางด้านการผลิตการจัดการอื่น ๆ ที่จำเป็นและเมื่อเกิดปัญหาที่ช่วยหาทางแก้ไขปัญหา

4. บริษัทผู้รับซื้อมีการประกันราคาขั้นต่ำที่ชัดเจนกับผู้รวบรวมผลผลิตและทางผู้รวบรวมผลผลิตก็มีการประกันราคาขั้นต่ำกับเกษตรกรช่วยสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรในเรื่องรายได้ที่จะได้รับ

5. เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของสินเชื่อและปัจจัยที่ใช้ในการผลิต

6. เกษตรกรผลิตข้าวโพดฝักอ่อนที่มีคุณภาพเนื่องจากทางบริษัทผู้รับซื้อได้มีการกำหนดในเรื่องของปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ข้าวโพดฝักอ่อนขนาดและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์

ผลเสียที่ได้รับจากการทำเกษตรพันธะสัญญา ได้แก่

1. ไม่มีโอกาสในการเลือกซื้อเมล็ดพันธุ์เนื่องจากบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจน

2. ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ทางบริษัทกำหนดมาเท่านั้นเช่นเมล็ดพันธุ์ต้องเป็นพันธุ์ที่กำหนดเท่านั้น ห้ามใช้ยาฆ่าหญ้า เป็นต้น

3. เมื่อราคาข้าวโพดฝักอ่อนในท้องตลาดสูงกว่าราคาที่บริษัทรับซื้อก็ไม่สามารถจำหน่ายให้กับผู้อื่นได้ทำให้ได้รับกำไรน้อยกว่าที่ควรจะได้รับจริง

4. ไม่มีอำนาจในการต่อรองราคารับซื้อกับบริษัทผู้รับซื้อผลผลิต

กรณีบริษัท

ผลดีที่ได้รับจากการทำเกษตรพันธะสัญญา ได้แก่

1. บริษัทผู้รับซื้อทราบปริมาณผลผลิตที่ชัดเจนในการรับซื้อในแต่ละครั้ง

2. ทางบริษัทผู้รับซื้อทราบแหล่งที่มาของผลผลิตเพราะถ้าหากนำวัตถุดิบไปผลิตต่อแล้วเกิดปัญหาเนื่องมาจากวัตถุดิบก็สามารถตรวจสอบประวัติและแหล่งที่มาของผลผลิตได้

3. ได้ผลผลิตตรงตามความต้องการทั้งในเรื่องของพันธุ์ขนาดฝักสีฝักข้าวโพดอ่อนเนื่องจากทางบริษัทผู้รับซื้อได้มีการระบุเรื่องต่าง ๆ ไว้ในสัญญาแล้ว

4. ควบคุมและทราบปริมาณการใช้สารเคมีของเกษตรกร โดยเกษตรกรที่ทำเกษตรพันธะสัญญานั้นห้ามไม่ให้ใช้สารเคมีในการฆ่าหญ้า

ผลเสียที่ได้รับจากการทำเกษตรพันธะสัญญา ได้แก่

1. ในช่วงที่ราคาข้าวโพดฝักอ่อนต่ำกว่าราคาประกันบริษัทผู้รับซื้อก็ยังต้องซื้อในราคาประกันซึ่งทำให้ต้นทุนการรับซื้อของบริษัทสูงกว่าที่ควรจะเป็น

2. บริษัทต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเข้าไปให้ความรู้ ให้ความช่วยเหลือและการติดตามข้อมูลด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตภายใต้การดูแลของบริษัท

ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตข้าวโพดฝักอ่อนในรูปแบบที่มีการทำเกษตรพันธะสัญญา

1. ผู้รวบรวมผลผลิตหรือหัวหน้ากลุ่มและเกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดฝักอ่อนไม่มีอำนาจในการต่อรองราคาขายผลผลิตเนื่องจากทางบริษัทผู้รับซื้อจะเป็นผู้กำหนดราคาซื้อผลผลิต

2. เกษตรกรอาจจะหันไปปลูกพืชชนิดอื่นเพราะข้าวโพดฝักอ่อนเป็นพืชที่ใช้พื้นที่ในการปลูกและแรงงานในการปลูกค่อนข้างมากบริษัทผู้รับซื้อจึงต้องมีการดูแลให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในด้านการจัดการและการผลิตเพื่อให้มีผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ที่ดีขึ้น

3. บางฤดูกาลที่มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต ทำให้เกษตรกรผลิตข้าวโพดฝักอ่อนได้น้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของบริษัทผู้รับซื้อทำให้บริษัทผู้รับซื้อที่มีความจำเป็นที่จะต้องรับซื้อข้าวโพดฝักอ่อนผ่านการรับซื้อจากตลาดทั่วไปมาเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการ

4. ราคาซื้อข้าวโพดฝักอ่อนในท้องตลาดปัจจุบันมีราคาสูงกว่าราคาประกันขั้นต่ำที่กำหนดไว้ และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นอีกถ้าบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตไม่ปรับราคาตามตลาดจะส่งผลให้เกษตรกรที่ผลิตภายใต้การทำเกษตรพันธะสัญญา ทำการผลิตในปริมาณที่ลดลงและเมื่อหมดสัญญาฉบับปัจจุบันแล้วเกษตรกรอาจจะไม่ต่อสัญญาแล้วนำผลผลิตไปขายที่อื่นแทน (พรพิมลทองธรรมชาติ, 2550, หน้า 76-124)

จากรายงานการวิจัยดังกล่าวทำให้เห็นว่าปัจจุบันการทำเกษตรพันธะสัญญาการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนนั้น เกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตทั้งหมด ได้แก่ ที่ดิน หรือค่าเช่าที่ดิน เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี และแรงงาน ส่วนบริษัทจะมารับซื้อผลผลิตข้าวโพดเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยว ตามราคาที่กำหนดไว้ในสัญญาจึงเป็นการปลูกข้าวโพดพันธุ์ในรูปแบบประกันราคา

9.3 การเลี้ยงสุกร

การผลิตสุกรในประเทศไทยนั้นจากข้อมูลสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในปี พ.ศ.2549 พบว่ามีการผลิตสุกรกระจายอยู่ทั่วทุกภาค โดยเฉพาะภาคกลางจัดได้ว่าเป็นแหล่งผลิตสุกรที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้ตามลำดับ

ผลการศึกษาดังกล่าวถึงสภาพการผลิตสุกรภายใต้เกษตรพันธะสัญญาของบริษัทเอกชนจำนวน 11 แห่ง พบว่าการเลี้ยงแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกสุกรขุนนั้นมีจำนวนแม่พันธุ์ที่อยู่ในระบบการเลี้ยงเกษตรพันธะสัญญาทั้งหมดเฉลี่ย 3,900 ตัว จำนวนลูกสุกรหย่านมทั้งฝูงเฉลี่ย 20.80 ตัว ต่อแม่ต่อปี มูลค่าของแม่พันธุ์ เฉลี่ย 7,500 บาทต่อตัว ขณะที่การเลี้ยงสุกรขุนนั้นมีจำนวนสุกรขุนที่เลี้ยงหมูนเวียนเฉลี่ย 16,000 ตัวต่อเดือน น้ำหนักที่รับซื้อคืนกลับมาเฉลี่ย 100-105 กิโลกรัม ราคารับซื้อแยกตามประเภทของสัญญาได้แก่ประกันราคา กิโลกรัมละตั้งแต่ 47-49 บาท โดยมีสัญญาปีต่อปี และจ้างเลี้ยงในราคาตั้งแต่ 1.60-2.50 บาท ต่อน้ำหนักเพิ่ม 1 กิโลกรัม เป็นต้น และมูลค่าลูกสุกรรับซื้อคืนในราคาประกันหรือราคาตลาดในขณะนั้น ทั้งนี้แหล่งจำหน่ายสุกรของบริษัทเอกชนส่วนใหญ่คือโรงฆ่าและชำแหละของบริษัทเอง รองลงมาคือพ่อค้าคนกลางทั่วไป บริษัทมีลักษณะหรือรูปแบบการผลิตสุกรภายใต้เกษตรพันธะสัญญาสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การเลี้ยงสุกร แม่พันธุ์และการเลี้ยงสุกรขุน โดยที่แต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้

1. การเลี้ยงสุกรแม่พันธุ์เพื่อการผลิตลูกสุกรขุน ลักษณะการดำเนินการ โครงการเลี้ยงสุกรแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกสุกรขุนภายใต้เกษตรพันธะสัญญาของกลุ่มบริษัท คือเกษตรกรเป็นผู้ลงทุนสร้างโรงเรือนพร้อมอุปกรณ์ประกอบการเลี้ยงภายในโรงเรือนบนพื้นที่ของเกษตรกร ซึ่งต้องเป็นไปตามรูปแบบและข้อกำหนดของบริษัท และค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการฟาร์ม เช่น ค่าแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เป็นของเกษตรกร ส่วนบริษัทเป็นผู้จัดหาพันธุ์สัตว์ อาหารสัตว์ ยาและเวชภัณฑ์ต่าง ๆ และเป็นผู้ให้คำแนะนำด้านการจัดการแก่เกษตรกร การเลี้ยงสุกรพันธุ์ตามระบบเกษตรพันธะสัญญามี 3 รูปแบบ คือการเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบประกันราคา การเลี้ยง

สุกรพันธุ์แบบประกันตลาด และการเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบโครงการจ้างเลี้ยง ซึ่งแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบประกันราคา วิธีการนี้บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบสภาพพื้นที่ หรือ โรงเรือนเดิมของเกษตรกรที่มีอยู่เมื่อได้รับการร้องขอหรือหากเกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมโครงการกับบริษัทและได้รับความเห็นชอบจากบริษัทแล้ว เกษตรกรเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างโรงเรือนและอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ หรือปรับปรุงโรงเรือนที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมตามแบบหรือคำแนะนำของบริษัทเมื่อเกษตรกร ดำเนินการสร้างโรงเรือนเสร็จเรียบร้อยแล้ว บริษัทจะจัดส่งแม่พันธุ์สุกรให้กับเกษตรกรโดยการจำหน่ายในราคาที่ตกลงกันได้ เกษตรกรจะต้องเป็นผู้เลี้ยงดูสุกรตามคำแนะนำและใช้อาหารสัตว์จากบริษัท และรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าพันธุ์สุกร ค่าอาหารสัตว์ ค่าแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อเกษตรกรผลิตลูกสุกรได้มีอายุและน้ำหนักตามเกณฑ์ที่กำหนด บริษัทจะรับซื้อลูกสุกรคืนในราคาประกันตามสัญญาหรือเงื่อนไขที่ได้ตกลงไว้

1.2 การเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบประกันตลาด เกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบประกันตลาด ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่เลี้ยงสุกรเป็นอาชีพอยู่แล้วทั้งสุกรพันธุ์และสุกรขุน แต่เนื่องจากต้องการมีพันธมิตรหรือพี่เลี้ยงทางธุรกิจที่จัดเป็นการลดความเสี่ยง ด้านการตลาดของผลผลิตจากฟาร์มของตน เกษตรกรจึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการการเลี้ยงสุกรแบบประกันตลาดกับบริษัทเพื่อให้บริษัทเป็นผู้หาตลาดในการจำหน่ายผลผลิตสุกรที่ตนเองผลิตได้ ทั้งนี้วิธีการดำเนินการเริ่มจากบริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบสภาพพื้นที่และโรงเรือนเลี้ยงสุกรของเกษตรกรที่มีอยู่และอาจจะมีปรับปรุงโรงเรือนให้มีความเหมาะสมกับการผลิตในอนาคตตามคำแนะนำของบริษัท โดยค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงโรงเรือนและอุปกรณ์นั้นเกษตรกร เป็นผู้รับผิดชอบ เกษตรกรจะใช้สุกรพันธุ์ที่มีอยู่เดิมหรือสั่งซื้อเพิ่มเติม โดยที่การเพิ่มหรือลดจำนวนสุกรขึ้นอยู่กับความเห็นของบริษัทภายใต้เงื่อนไขที่เกษตรกรจะต้องใช้พันธุ์สุกรและอาหารสัตว์จากบริษัทเท่านั้น และต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของบริษัทอย่างเคร่งครัดเมื่อผลิตลูกสุกรได้จำนวนและขนาดตามความต้องการของบริษัทซึ่งโดยทั่วไปบริษัทต้องการลูกสุกรที่มีอายุ 8-10 สัปดาห์ หรือมีน้ำหนัก 15-18 กิโลกรัมขึ้นไป หรืออาจตาม ข้อตกลงระหว่างเกษตรกรกับบริษัท บริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบหาตลาดหรือรับซื้อลูกสุกรทั้งหมดกลับคืนตามสภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของลูกสุกรในราคาตลาดทั่วไป

1.3 การเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบโครงการจ้างเลี้ยง วิธีการนี้จะมีลักษณะการดำเนินการ โดยมีการคัดเลือกเกษตรกรและดำเนินงานขึ้นต้นคล้ายกับโครงการเลี้ยงสุกรพันธุ์แบบ

ประกันราคา กล่าวคือเมื่อเกษตรกรดำเนินการปรับปรุงโรงเรือนและอุปกรณ์ต่าง ๆ ตามคำแนะนำของบริษัทเรียบร้อยแล้วบริษัทจะนำสุกรแม่พันธุ์มาส่ง มอบให้กับเกษตรกรพร้อมปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เช่น อาหารสัตว์ วัคซีน และยารักษาโรค โดยเกษตรกรไม่ต้องชำระเงินค่าปัจจัยการผลิตดังกล่าว แต่เกษตรกรจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าแรงงาน ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำ ค่าบำรุงรักษา และซ่อมแซมต่าง ๆ และมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำวิธีการจัดการเลี้ยงดูสุกรอย่างใกล้ชิดในเดือนไข่ที่เกษตรกรต้องปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเข้มงวด เมื่อได้ลูกสุกรที่มีอายุและน้ำหนักตามที่กำหนด บริษัทจะรับลูกสุกรกลับ โดยลูกสุกรที่จะรับกลับจะต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่บริษัทกำหนด หลังจากนั้นบริษัทจึงจะจ่ายค่าตอบแทนการเลี้ยงให้กับเกษตรกร โดยคิดเป็นรายตัวของลูกสุกรที่จับออกตามราคาที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้า ก่อนนำหมูลงเลี้ยง เช่น จ่ายค่าตอบแทนให้ตัวละ 250-300 บาท และเพิ่มค่าประสิทธิภาพพิเศษให้อีกในกรณีที่เกษตรกรปฏิบัติการผลิตเลี้ยงดูได้ดีและมีประสิทธิภาพ เช่น จ่ายเพิ่มตัวละ 50 บาท ถ้าน้ำหนักลูกสุกรเฉลี่ยมากกว่า 5.5 กิโลกรัม หรือมีลูกสุกรหย่านมากกว่า 8 ตัว ขึ้นไป เป็นต้น ส่วนลูกสุกรที่แคะแกระนไม่สมบูรณ์หรือไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด บริษัทอาจจะไม่จ่ายค่าตอบแทนให้หรือจ่ายค่าตอบแทนในราคาถูก เช่น ตัวละ 50 บาท หรือ 100 บาท เป็นต้น ทรัพย์สินที่เป็นพันธุ์สุกร อาหารสัตว์ ยาและเวชภัณฑ์เป็นของบริษัท

2. การเลี้ยงสุกรขุนภายใต้เกษตรกรพันธะสัญญา จากการศึกษาการเลี้ยงสุกรขุนภายใต้เกษตรกรพันธะสัญญาในกลุ่มบริษัทพบว่ามีรูปแบบการเลี้ยงสุกรขุน 2 รูปแบบ คือ การเลี้ยงสุกรขุนแบบโครงการจ้างเลี้ยงและแบบโครงการประกันราคา ซึ่งมีรูปแบบและลักษณะการดำเนินงานดังนี้

2.1 การเลี้ยงสุกรขุนแบบโครงการจ้างเลี้ยง บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบสภาพ พื้นที่หรือโรงเรือนเดิมของเกษตรกรที่มีอยู่ เมื่อได้รับการร้องขอหรือหากเกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วม โครงการกับบริษัทและได้รับความเห็นชอบจากบริษัทแล้ว เกษตรกรเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างโรงเรือน และอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ หรือปรับปรุงโรงเรือนที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมตามแบบหรือคำแนะนำของบริษัท เมื่อเกษตรกรดำเนินการสร้างหรือเตรียมโรงเรือนเสร็จเรียบร้อยแล้ว บริษัทจะนำลูกสุกรขุนไปให้เกษตรกรเลี้ยง โดยบริษัทจะจัดส่งปัจจัยการผลิต เช่น อาหารสัตว์ ยารักษาโรค และวัคซีน ตามจำนวนที่ได้คำนวณไว้ และสอดคล้องกับจำนวนสุกรที่เลี้ยงในแต่ละระยะ ตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการในการจัดการเลี้ยงดูทุกขั้นตอน ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เกษตรกรเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ทั้งนี้เงินในการเลี้ยงคือเกษตรกรต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและคำแนะนำของบริษัท เมื่อสุกรโตได้น้ำหนักที่ตลาดต้องการซึ่งโดยทั่วไปอยู่ที่ 95-105 กิโลกรัม บริษัทจะนำรถบรรทุกมาจับและชั่งน้ำหนักสุกรหน้า

ฟาร์ม เพื่อนำสุกรไปจำหน่ายหรือ ส่งโรงฆ่าสัตว์ต่อไป จากนั้นบริษัทจะสรุปผลการดำเนินงานการเลี้ยงสุกรของเกษตรกรตามที่เกษตรกรได้บันทึกไว้ตลอดระยะเวลาการเลี้ยง เพื่อคิดคำนวณผลตอบแทนให้กับเกษตรกรตามราคาที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา และตามประสิทธิภาพหรือความสามารถในการเลี้ยงดูสุกรของเกษตรกร โดยจะคิดจากน้ำหนักของสุกรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปจะคิดให้ผลตอบแทนกิโลกรัมละ 1.60-2.50 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงและสภาพการลงทุน นอกจากนี้เกษตรกรยังจะได้รับโบนัสพิเศษในกรณีต่อไปนี้ เช่น ประสิทธิภาพการใช้อาหารดี (FCR ต่ำ) มีการสูญเสียน้อยกว่าที่กำหนด เช่น มีการตายน้อย สุกรมีการเจริญเติบโตดี ADG ดี และสุกรมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น ทั้งนี้ทรัพย์สินที่เป็นพันธุ์สัตว์และอาหารสัตว์เป็นของบริษัท

2.2 การเลี้ยงสุกรแบบโครงการประกันราคา เริ่มจากบริษัทส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบสภาพพื้นที่หรือ โรงเรือนเดิมของเกษตรกรที่มีอยู่ บริษัทอาจแนะนำเพิ่มเติมให้เกษตรกรดำเนินการสร้างหรือปรับปรุงโรงเรือนให้เหมาะสมตามแบบหรือคำแนะนำของบริษัท เมื่อเกษตรกรดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว บริษัทจะจัดส่งลูกสุกรและอาหารสัตว์ให้กับเกษตรกร โดยการจำหน่ายในราคาที่ได้ตกลงกันไว้เกษตรกรจะต้องเป็นผู้เลี้ยงดูสุกรตามคำแนะนำและใช้อาหารสัตว์จากบริษัทและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าพันธุ์สุกร ค่าอาหารสัตว์ ค่าแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อเกษตรกรเลี้ยงสุกรจนมีน้ำหนักตามเกณฑ์ที่กำหนด บริษัทจะรับซื้อสุกรคืนในราคาประกันตามสัญญาหรือเงื่อนไขที่ได้ตกลงไว้ ซึ่งโดยทั่วไปจะทำสัญญากับเกษตรกรเป็นรายปี การเลี้ยงสุกรแบบโครงการประกันราคานี้ เกษตรกรสามารถมั่นใจได้ตลอดทั้งปีว่าจะสามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่คงที่ตลอดทั้งปี แม้ราคาตลาดจะต่ำลงก็ตาม (นวลจันทร์ พารักษา, เอมอร อังสุรัตน์, หนูจันทร์ มาตาและจุฬารัตน์ วัฒนะ, 2551, หน้า 90-96)

8.4 การเลี้ยงไก่เนื้อและไก่ไข่

การทำเกษตรพันธะสัญญาการเลี้ยงไก่มีทั้งการเลี้ยงไก่เนื้อและไก่ไข่แต่ละประเภทมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

1. ไก่เนื้อ

สัญญาเลี้ยงไก่เนื้อ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ สัญญาเลี้ยงไก่เนื้อแบบรับจ้างเลี้ยงและสัญญาเลี้ยงไก่เนื้อแบบประกันราคา

1.1 สัญญาเลี้ยงไก่เนื้อแบบรับจ้างเลี้ยง มีลักษณะและเงื่อนไขสำคัญ ดังต่อไปนี้ ก่อนเข้าทำสัญญา บริษัทจะเข้าตรวจสอบสภาพความพร้อมของเกษตรกรคู่สัญญา กล่าวคือ

เกษตรกรคู่สัญญาจะต้องรับผิดชอบในการสร้างหรือปรับปรุงโรงเรือนให้ได้มาตรฐานถูกต้องตามลักษณะที่ทางราชการรับรอง ขณะเดียวกันต้องตรงตามแบบที่บริษัทกำหนด ขณะเดียวกันต้องจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการเลี้ยง เช่น กระตักน้ำ ถังอาหาร แกลบรองพื้น เครื่องกกลูกไก่ เป็นต้น เกษตรกรจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการค่าสาธารณูปโภค เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (กรณีไม่มีไฟฟ้า) ค่าแก๊ส (สำหรับเครื่องกกลูกไก่) ค่าภาษีโรงเรือนและค่าแรงงาน หากเป็นฟาร์มที่มีปริมาณการเลี้ยงจำนวนมากจนทำให้ต้องจ้างแรงงานเข้าช่วย บริษัทจะเป็นผู้กำหนดปริมาณการเลี้ยงในแต่ละรุ่น โดยพิจารณาจากประวัติ ความสามารถ ความพร้อมของเกษตรกรแต่ละราย บริษัทจะเป็นผู้จัดหาพันธุ์ลูกไก่ ตลาดจนปัจจัยที่จำเป็นต่อการเลี้ยงไก่เนื้อ เช่น อาหารสัตว์ ยาสัตว์ รวมถึงเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่เลี้ยงในแต่ละรุ่นการเลี้ยงโดยจัดส่งให้เป็นระยะ อีกทั้งบริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่สัตวบาลหรือสัตวแพทย์ประจำบริษัทเข้าตรวจสอบทุก 1-2 วัน เพื่อให้คำแนะนำและควบคุมการเลี้ยงให้เป็นไปตามกำหนดเวลา อีกทั้งต้องตรวจสอบสภาพไก่เนื้ออย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันโรคระบาดและตรวจสอบปริมาณอาหารที่ใช้ว่า ได้สัดส่วนกับอายุและน้ำหนักของไก่หรือไม่ และป้องกันการลักลอบนำอาหารบริษัทออกขายให้บุคคลภายนอกสัญญา

ห้ามมิให้เกษตรกรนำอาหารสัตว์ ยา หรือวัคซีนจากที่อื่นใช้แทนหรือปนกับที่บริษัทจัดให้ เมื่อไก่โตเต็มวัยและได้ขนาดตามต้องการบริษัทจะส่งพนักงานหรือตัวแทนมาจับไก่ใหญ่ นำส่งโรงงานชำแหละเพื่อนำขายตลาดภายในจังหวัด โดยนอกจากบริษัทจะเป็นผู้กำหนดปริมาณการเลี้ยง วิธีการเลี้ยงแล้ว บริษัทยังเป็นผู้กำหนดระยะเวลาการเลี้ยงและกำหนดเวลาจับไก่ใหญ่ส่งโรงงานชำแหละของบริษัทด้วย โดยก่อนขนส่งจะต้องนับจำนวนและชั่งน้ำหนัก (หน้าฟาร์ม) และบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ค่าตอบแทนที่บริษัทต้องชำระให้เกษตรกรเรียกว่า “ค่าจ้าง” ซึ่งแต่ละบริษัทมีวิธีการคำนวณแตกต่างกัน แต่โดยหลักแล้วจะคำนวณจากผลรวมของ บริษัทถือว่าบริษัทมีกรรมสิทธิ์ในไก่เนื้อ อาหารสัตว์ ยา และวัคซีนที่บริษัทจัดส่งให้ รวมถึงอุปกรณ์การเลี้ยงต่าง ๆ ดังนั้น หากเสร็จสิ้นการเลี้ยงในแต่ละรุ่นเกษตรกรจะต้องส่งปัจจัยการผลิตที่เหลือคืนทั้งหมดซึ่งบางบริษัทจะกำหนดไว้ในสัญญาว่าระหว่างการเลี้ยงเกษตรกรห้ามนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เหล่านี้ขายให้กับผู้อื่นหรือนำไปเลี้ยงสัตว์อื่นในฟาร์มของตน หากตรวจพบถูกปรับเป็นเงินค่าเสียหาย หรือดัดส่งลูกไก่ 2 รุ่น หรือเลิกสัญญา เป็นต้น และในบางสัญญายังระบุว่าบริษัทและเกษตรกรต่างฝ่ายต่างเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีความสัมพันธ์เป็นนายจ้างลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน

โดยทั่วไปแล้วผู้เลี้ยงไก่ประเภทนี้มักเป็นผู้ที่เคยเลี้ยงไก่มาก่อน แต่ต้องเลิกเลี้ยงเพราะประสบกับปัญหาขาดทุน แต่ในขณะเดียวกันก็มีโรงเรือนและอุปกรณ์การเลี้ยงอยู่แล้วจึงหันมาเลี้ยงไก่ให้กับบริษัทหรือตัวแทน จะเห็นได้ว่าเหตุที่เกษตรกรเลิกเลี้ยงไก่เนื้อในรูปแบบนี้

เนื่องจากไม่ต้องเสี่ยงกับความผันผวนของราคาไก่หรือปัจจัยการผลิตเพราะทราบแล้วว่า ผู้เลี้ยงจะได้รับผลตอบแทนต่อตัวเท่าไร นอกจากนี้ผู้เลี้ยงยังอาจได้รับค่าตอบแทนอื่น เช่น โบนัส หรือค่าความสามารถ หากเลี้ยงไก่ได้ขนาดและน้ำหนักตามมาตรฐานเพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้เลี้ยงต้องเอาใจใส่มากเป็นพิเศษ แต่มีข้อสังเกตว่าเกษตรกรยังมีความเสี่ยงในด้านราคา เช่น หากว่าอาหารมีคุณภาพไม่ดีมีส่วนผสมของมันสำปะหลังมากกว่าข้าวโพด หรือลูกไก่ที่บริษัทจัดให้มีสภาพอ่อนแอ แคระแกรน กินจุ แต่เลี้ยงไม่โต ทำให้ได้น้ำหนักน้อยแต่อัตราแลกเนื้อสูง อีกทั้งหากบริษัทกำหนดเพิ่มระดับมาตรฐานฟาร์ม เช่น ต้องเป็นระบบปิด (Evaporative Cooling Greenhouse: Evap) หรือต้องติดตั้งระบบควบคุมการจ่ายอาหาร จ่ายน้ำ ตามที่บริษัทกำหนดเท่ากับเป็นการผลักภาระให้เกษตรกรรับผิดชอบลงทุน ทั้งที่หากเป็นการจ้างแรงงานตามหลักของสัญญาจ้างแรงงานทั่วไป โครงสร้างเหล่านี้ควรเป็นความรับผิดชอบของบริษัทในฐานะผู้ว่าจ้าง

1.2 สัญญาเลี้ยงไก่เนื้อแบบประกันราคา มีลักษณะและเงื่อนไขสำคัญดังต่อไปนี้ ก่อนเข้าทำสัญญา บริษัทจะเข้าตรวจสอบสภาพความพร้อมของเกษตรกรคู่สัญญา กล่าวคือ เกษตรกรคู่สัญญาจะต้องรับผิดชอบในการสร้างหรือปรับปรุงโรงเรือนให้ได้มาตรฐาน ถูกต้องตามสุขลักษณะที่ทางราชการรับรอง ขณะเดียวกันต้องตรงตามแบบที่บริษัทกำหนดและต้องจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการเลี้ยง เช่น กระตักน้ำ ถังอาหาร แกลบรองพื้น เครื่องกกลูกไก่ เป็นต้น ทำนองเดียวกับการเลี้ยงไก่เนื้อตามสัญญารับจ้างเลี้ยง เกษตรกรเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ค่าสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (กรณีไม่มีไฟฟ้า) ค่าแก๊ส (กรณีกกลูกไก่) ค่าภาษีโรงเรือน และค่าแรงงาน เกษตรกรจะต้องวางเงินประกันความเสียหาย (แต่ส่วนใหญ่ระบุในสัญญาว่า “เงินประกันค่าลูกไก่”) ในกรณีที่การเลี้ยงรุ่นนั้นขาดทุนไม่สามารถชำระหนี้ที่ค้างบริษัทได้ ทั้งนี้ค่าลูกไก่ ค่าปัจจัยการผลิต และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่บริษัทออกให้เกษตรกรล่วงหน้า บริษัทจะหักเอาจากเงินประกันที่วางไว้และยังหักชดเชยให้ครบวงเงินประกันจากการเลี้ยงรุ่นต่อ ๆ ไปจนครบ บริษัทจะเป็นผู้กำหนดราคาประกัน (ราคารับซื้อ) และราคาอาหารยา โดยมีสิทธิปรับเปลี่ยนราคาได้หากเห็นสมควรทั้งราคาประกัน และราคาวัตถุดิบ แต่แม้บริษัทจะปรับขึ้นราคาประกันก็ตาม ราคาอาหารก็จะถูกปรับขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นการเลี้ยงไก่ในแต่ละรุ่นบริษัทจะเป็นผู้กำหนดปริมาณการเลี้ยงโดยพิจารณาจากประวัติ ความสามารถ ความพร้อมของเกษตรกรแต่ละราย บริษัทจะเป็นผู้จัดหาพันธุ์ลูกไก่ ตลอดจนปัจจัยที่จำเป็นต่อการเลี้ยงไก่เนื้อ เช่น อาหารสัตว์ ยาสัตว์ รวมถึงเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่เลี้ยงในแต่ละรุ่นการเลี้ยง โดยจัดส่งให้เป็นระยะ รวมถึงจัดการขนส่งลูกไก่ลงฟาร์มและขนไก่ใหญ่ส่งหน้าโรงชำแหละ แต่เกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นแต่ผู้เดียว โดยสามารถชำระเป็นเงินสด หรือ ส่งจ่าย

เช็คล่วงหน้าได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะยอมให้บริษัทหักจากราคาไก่ใหญ่ที่ขายคืนบริษัท บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่สัตวบาลหรือสัตวแพทย์ประจำบริษัทเข้าตรวจสอบทุก 1-2 วัน เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบสภาพไก่เนื้อเพื่อป้องกันโรคระบาด ให้วัคซีนไก่ตามกำหนดเวลาและตรวจสอบการใช้สารเคมีในไก่ว่าเป็นไปตามมาตรฐานสากลหรือมีสารตกค้างหรือไม่ เพราะไก่กระทงที่ผ่านการฆ่าและแล้วจะส่งขายต่างประเทศ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ของบริษัทจะไม่ควบคุมปริมาณอาหาร เนื่องจากหากว่าไก่เนื้อบริโภคอาหารได้มากเท่าไรเท่ากับบริษัทสามารถขายอาหารไก่ได้มากเท่านั้น เพราะอาหารถือเป็นต้นทุนของการเลี้ยงไก่ถึงร้อยละ 80 ห้ามมิให้เกษตรกรนำอาหารสัตว์ ยาหรือวัคซีนจากที่อื่นใช้แทนหรือปนกับที่บริษัทจัดให้ หากตรวจพบจะถูกปรับตามเกณฑ์ที่กำหนดหรือเลิกสัญญา เมื่อไก่โตเต็มวัยและได้ขนาดตามต้องการบริษัทจะส่งพนักงานหรือตัวแทนมาจับไก่ใหญ่ นำส่งโรงงานฆ่าและเพื่อนำไปตรวจสอบสารตกค้างในห้องปฏิบัติการของบริษัทก่อน นำส่งขายในตลาดต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม นอกจากบริษัทจะเป็นผู้กำหนดราคาประกันปริมาณการเลี้ยง และวิธีการเลี้ยงแล้ว บริษัทยังเป็นผู้กำหนดระยะเวลาการเลี้ยง และกำหนดเวลาจับไก่ใหญ่ส่งโรงงานฆ่าของบริษัทด้วย โดยเมื่อบริษัทกำหนดวันจับไก่ได้แล้วจะจัดส่งมาให้และก่อนขนส่งจะต้องนับจำนวนและชั่งน้ำหนัก (หน้าฟาร์ม) และบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เช่นเดียวกับการเลี้ยงไก่เนื้อตามสัญญารับจ้างเลี้ยง ค่าตอบแทนที่เกษตรกรได้รับมาจากการนำไก่ใหญ่ขายคืนให้บริษัทในราคาประกัน โดยบริษัทจะคิดคำนวณค่าตอบแทนตามน้ำหนักไก่ที่ชั่งหน้าโรงงานฆ่าแล้วหักต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่บริษัทเคยให้สินเชื่อ รายการต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่บริษัทหักไว้จะไม่ระบุไว้ในสัญญาแต่จะระบุไว้ในใบเสร็จรับเงินหรือใบรายงานผลตอบแทนการเลี้ยง (Settlement Sheet) โดยไม่แสดงรายละเอียดหรือวิธีการคำนวณแต่อย่างใด

ผู้เลี้ยงไก่เนื้อรูปแบบสัญญาประกันราคาจะได้กำไรไม่มาก เพราะต้องขายตามราคาประกันที่ตกลงกันล่วงหน้าซึ่งเป็นราคาในระดับที่ไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป นอกจากนั้น ยังต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในราคาสูง อย่างไรก็ตาม ผู้เลี้ยงจะไม่เสี่ยงกับการผันผวนของราคาไก่เพียงแต่เสียโอกาสนำออกขายทำกำไรหากราคาไก่ในตลาดสูง ปัญหาที่พบเป็นเรื่องของปริมาณการใช้อาหารเพราะอาหารที่ใช้ต้องผันแปรไปตามสภาพการณ์ของไก่ในแต่ละระยะการเลี้ยง ถ้าการใช้อาหารไม่เป็นไปตามสัดส่วนและหลักเกณฑ์ทางวิชาการก็จะทำให้ผู้เลี้ยงไม่สามารถควบคุมการใช้อาหารหรือยาได้ ทำให้ต้องใช้ในปริมาณมาก ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายสูงเกินกำหนด เมื่อจับไก่ใหญ่ขายบริษัทก็จะถูกหักจากราคาไก่ที่ขายได้ เกษตรกรจึงขาดทุนในที่สุด และยังพบปัญหาเรื่องถูกไก่อ่อนแอและอาหารไม่มีคุณภาพ ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มต้นทุนให้ผู้เลี้ยง ส่งผลให้การเลี้ยงไก่เนื้อรุ่นนั้นขาดทุน บางรายเป็นหนี้ผูกพันบริษัทส่งผลให้จำต้องเลี้ยงรุ่นต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผลตอบแทนของการเลี้ยงไก่ภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญานี้มักสร้างปัญหาความไม่เป็นธรรมให้กับเกษตรกรอย่างมาก เนื่องจากการคำนวณผลตอบแทนของบริษัทซับซ้อนยากที่เกษตรกรทั่วไปจะเข้าใจหรือไม่มีการบรรยายละเอียดการหักค่าใช้จ่ายว่าใช้หลักเกณฑ์อย่างไร หรือมีการหักค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรไม่เคยรับรู้เพราะไม่แจ้งหรือไม่ระบุในสัญญานอกจากนั้นยังคงมีประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินว่าใครเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์แท้จริง เพราะสัญญารูปแบบนี้บริษัทก็ยังถือเอาว่าตนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทุกอย่างที่จัดทำให้เกษตรกร แม้เป็นการซื้อขายแบบสินค้าเพื่อผูกมัดเกษตรกรมิให้นำไก่ที่เลี้ยงไปขายให้บุคคลอื่น ส่วนเกษตรกรเป็นผู้เลี้ยงมีหน้าที่ดูแลไก่โดยใช้อาหารที่บริษัทกำหนดเท่านั้น (ศรีภูพาน สุพรรณ ไชยมาตย์, 2552, หน้า 31-39)

2. การเลี้ยงไก่ไข่

ในการทำเกษตรพันธะสัญญาการเลี้ยงไก่ไข่ เกษตรกรจะเป็นผู้ลงทุน โรงเรือนและอุปกรณ์ โดยบริษัทจะเป็นผู้สนับสนุนเอกสารประกอบการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน การติดต่อกับเกษตรกรเพื่อเข้าร่วมโครงการมีทั้งบริษัทเข้าไปพบเกษตรกรและเกษตรกรเข้ามาพบบริษัท บริษัทจะประเมินยอดขายของคนก่อนจะทำสัญญากับเกษตรกร การทำสัญญาจะทำรุ่นต่อรุ่น (14 เดือนต่อรุ่นหรือปีต่อปี) โดยเกษตรกรจะรับผิดชอบในการเลี้ยงไก่ไข่ที่มีอายุเหมาะสมในการออกไข่ (ประมาณ 14-16 สัปดาห์) ซึ่งบริษัทคู่สัญญาจะเป็นผู้นำไก่ไข่มาให้กับเกษตรกร การส่งอาหารจะจัดให้พอเหมาะกับการบริโภคของไก่และคลังเก็บอาหารของเกษตรกร เมื่อไก่ออกไข่จะต้องมีการเก็บไข่ทุกวัน บริษัทคู่สัญญาจะทำการรับซื้อไข่ตามราคาที่ตกลงกันไว้ในสัญญา บริษัทมีระบบปิด (Evaporative Cooling Greenhouse: Evap.) และมาตรการในการเข้าฟาร์ม เช่นการฆ่าเชื้อโรคก่อนเข้าฟาร์ม การห้ามบุคคลภายนอกและสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ เข้ามาในบริเวณฟาร์ม ดังนั้นการตายของสัตว์จึงเป็นความรับผิดชอบของเกษตรกร ระบบการเลี้ยงไก่ไข่จะเป็นแบบประกันราคา เกษตรกรเป็นผู้มีสิทธิในตัวไก่ซึ่งมีราคาประมาณ 120 บาทต่อตัว เกษตรกรจะต้องจ่ายเงินประกันไก่ตัวละ 10 บาท เก็บไว้ที่บริษัทเมื่อเลิกกิจการก็จะขอคืนได้ บริษัทรับซื้อไข่ตามน้ำหนักของไข่หรือที่เรียกว่าไข่คละ (คำนวณจากน้ำหนักต่อจำนวนไข่ 10 แผง) ปกติน้ำหนักไข่จะผันแปรตามอายุไก่ หากน้ำหนักไข่ไม่ได้มาตรฐานบริษัทจะแจ้งให้เกษตรกรปรับปรุงเพื่อให้ได้น้ำหนักไข่เพิ่ม เมื่อปิดเล้าก็จะได้รับเงินค่าปลดไก่ (คำนวณจากน้ำหนักไก่ปลด) ในการเลี้ยงลักษณะนี้ต้นทุนในการเลี้ยงไก่ไข่ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจะเป็นความรับผิดชอบของเกษตรกรตั้งแต่ค่าพันธุ์ไก่ไข่ ค่าอาหาร ยาบำรุง วิตามินต่าง ๆ และค่าใช้จ่ายทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงไก่ไข่ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ บริษัทคู่สัญญาจะเป็นผู้จ่ายให้ก่อน และเมื่อเกษตรกรขายไข่ไก่ในแต่ละงวดให้กับบริษัทคู่สัญญา บริษัทจะนำมาหักกับ

ค่าใช้จ่ายเหล่านั้นกับค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรจะได้รับ เกษตรกรที่มีฝีมือดีจะสามารถผ่อนชำระค่าตัวไก่ได้ภายใน 9 เดือน หลังจากนั้นจะได้รับค่าตอบแทนอย่างเต็มที่ (หักเฉพาะค่าใช้จ่ายของเดือนนั้น เช่น ค่าอาหารและค่ายาที่ใช้ในเดือน) เกษตรกรบางรายที่มีฝีมือไม่ดีอาจผ่อนชำระหนี้ไม่ได้แม้ว่าจะครบ 14 เดือนแล้ว (พอพันธ์ อู๋ยานนท์, กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม, ศุภชัย ปทุมนากุล, ศิริลักษณ์ สุทธิชัย และรณวิทย์ สิมะเสถียร, 2552, หน้า 7-8, 30)

10. สรุปรูปแบบการผลิตภายใต้ระบบเกษตรกรพันธะสัญญาในปัจจุบันของประเทศไทย

การทำเกษตรกรพันธะสัญญาในปัจจุบันของไทย จากการศึกษาการเลี้ยงปลาในประัง การปลูกข้าวโพดพันธุ์ การเลี้ยงสุกร และการเลี้ยงไก่เนื้อและไก่ไข่ พบว่าสามารถแยกรูปแบบของการทำเกษตรกรพันธะสัญญาได้ 3 รูปแบบ คือ

1. เกษตรพันธะสัญญาแบบจ้างผลิต มีลักษณะดังนี้คือ เมื่อเกษตรกรตกลงทำเกษตรกรพันธะสัญญากับบริษัท บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปสำรวจโรงเรือนหรือพื้นที่ที่จะทำการเกษตร เกษตรกรต้องเป็นผู้จัดเตรียมโรงเรือนหรือที่ดินตามแบบหรือคำแนะนำของบริษัท เมื่อเกษตรกรเตรียมโรงเรือนหรือที่ดินเรียบร้อยแล้ว บริษัทจะทำการส่งพันธุ์ และปัจจัยการผลิต เช่น อาหารสัตว์ ยา รักษาโรค วัคซีน ปุ๋ย ตามที่บริษัทกำหนดไว้ซึ่งจะสอดคล้องกับจำนวนพันธุ์ที่ได้รับ ในการผลิตเกษตรกรต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและคำแนะนำของพนักงานบริษัท เกษตรกรต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าแรงงาน ค่าบำรุงรักษา เมื่อสินค้าทางการเกษตรที่จ้างผลิตได้ขนาดตามที่บริษัทต้องการ บริษัทจะมารับผลผลิตที่ได้มาตรฐานตามที่บริษัทกำหนดกลับไป จากนั้นจะจ่ายค่าจ้างผลิตให้กับเกษตรกร โดยคิดตามจำนวนผลผลิตที่ได้ตามราคาที่ได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้า ซึ่งตามวิทยานิพนธ์นี้ได้แก่ การเลี้ยงสุกรแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกสุกรขุน การเลี้ยงสุกรขุน การเลี้ยงไก่เนื้อ

2. เกษตรพันธะสัญญาแบบประกันราคา มีลักษณะดังนี้คือเมื่อเกษตรกรตกลงทำเกษตรกรพันธะสัญญากับบริษัท บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปสำรวจโรงเรือนหรือพื้นที่ที่จะทำการเกษตร เกษตรกรต้องเป็นผู้จัดเตรียมโรงเรือนหรือที่ดินตามแบบหรือคำแนะนำของบริษัท เมื่อเกษตรกรดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว บริษัทจะจัดส่งพันธุ์พืชหรือสัตว์และปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกร โดยการจำหน่ายในราคาที่ตกลงกันไว้ เกษตรกรจะต้องทำการเกษตร เช่น เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ตามคำแนะนำของบริษัทและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าพันธุ์ ปัจจัยที่ใช้ในการผลิต เช่น อาหาร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง วัคซีน ค่าแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อเกษตรกรทำการผลิตจนได้ผลผลิตตามเกณฑ์ที่กำหนด บริษัทจะรับซื้อผลผลิตในราคาประกันตามสัญญาหรือ

เงื่อนไขที่ได้ตกลงไว้ ซึ่งตามวิทยานิพนธ์นี้ได้แก่ การปลูกข้าวโพดพันธุ์ การเลี้ยงสุกรแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกสุกรขุน การเลี้ยงสุกรขุน การเลี้ยงไก่เนื้อ การเลี้ยงไก่ไข่

3. เกษตรพันธะสัญญาแบบประกันตลาด มีลักษณะดังนี้คือ เมื่อเกษตรกรตกลงทำเกษตรพันธะสัญญากับบริษัท บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปสำรวจโรงเรือนหรือพื้นที่ที่จะทำการเกษตร เกษตรกรต้องเป็นผู้จัดเตรียมโรงเรือนหรือที่ดินตามแบบหรือคำแนะนำของบริษัท เมื่อเกษตรกรดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว บริษัทจะกำหนดจำนวนสินค้าทางการเกษตรที่ต้องการให้เกษตรกรผลิต เกษตรกรจะต้องใช้พันธุ์และปัจจัยการผลิตจากนั้นมีทั้งที่บริษัทกำหนดให้เกษตรกรต้องใช้ ปัจจัยการผลิตจากบริษัท และให้เกษตรกรเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตเอง ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของบริษัทอย่างเคร่งครัด เกษตรกรเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าพันธุ์ ปัจจัยที่ใช้ในการผลิต เช่น อาหาร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง วัคซีน ค่าแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ผลผลิตตามความต้องการของบริษัทแล้ว ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างเกษตรกรกับบริษัท บริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบตลาดหรือรับซื้อผลผลิตในราคาตลาดทั่วไป ซึ่งตามวิทยานิพนธ์นี้ได้แก่ การเลี้ยงปลานิลในประชัง และการเลี้ยงสุกรแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกสุกรขุน

เมื่อสามารถแยกการทำเกษตรพันธะสัญญาออกเป็น 3 รูปแบบแล้ว ประการต่อมาจึงต้องศึกษาว่าเกษตรพันธะสัญญาจะต้องใช้กฎหมายในเรื่องใดมาบังคับเพื่อให้การทำเกษตรพันธะสัญญาเกิดความเป็นธรรม และเป็นประโยชน์ต่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะได้ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญาได้แก่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา ชื่อขาย จ้างแรงงาน จ้างทำของ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

1. สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน)

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of South-East Asian Nation: ASEAN) ได้ก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2510 (ค.ศ.1967) โดยผลของปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) ซึ่งถือได้ว่าเป็นธรรมนูญก่อตั้งสมาคม มีภาคีสมาชิกผู้ก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศสิงคโปร์ และประเทศไทย ส่วนประเทศบรูไนเข้ามาเป็นสมาชิกประเทศที่ 6 เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2527 ประเทศเวียดนามเข้ามาเป็นสมาชิกประเทศที่ 7 คือ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2538 สมาชิกประเทศที่ 8 และ 9 คือ

ประเทศลาว ประเทศเมียนมา เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2540 และรับประเทศกัมพูชาเข้ามาเป็นสมาชิกประเทศที่ 10 เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2542 (Thanadsillapakul Lawan, 2011, p.47)

ประวัติความเป็นมาและเหตุผลในการก่อตั้งอาเซียน

อาเซียนได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อตัวแทนของห้าประเทศ ได้แก่ อาดัม มาลิก (Adam Malik) แห่งอินโดนีเซีย พันเอกถนัด คอมันต์ แห่งประเทศไทย ตุน อับดุล ราซัค (Tun Abdul Razak) แห่งมาเลเซีย นาร์ซิโซ รามอส (Narciso Ramos) แห่งฟิลิปปินส์ และราชารัตนัม (S.Rajaratnam) แห่งสิงคโปร์ ได้ร่วมประชุมกันที่บางแสน ประเทศไทย และได้ร่วมลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2510 ที่กรุงเทพฯ

เหตุผลในการก่อตั้งอาเซียนเกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ภายหลังจากที่ประเทศในภูมิภาคนี้ได้รับอิสรภาพจากระบอบอาณานิคมแล้ว ได้เกิดภาวะความไม่สงบภายในประเทศ เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวคือความยากจนขัดสนของประชาชน จึงเกิดขบวนการปฏิรูปสังคมภายใน โดยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งกำลังแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคอย่างรวดเร็ว จากสถานการณ์ดังกล่าวประเทศค่ายโลกเสรีนิยมจึงพยายามป้องกันและต่อต้านการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้ยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ทั้งทางทหารและอาวุธ ได้มีการก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาร่วมป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ The Southeast Asia Treaty Organization (SEATO) ขึ้น เมื่อ 8 กันยายน พ.ศ. 2497 (ค.ศ.1954) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันป้องกันการรุกรานจากคอมมิวนิสต์ แต่ในที่สุดก็ต้องยกเลิกไปด้วยเหตุที่ไม่อาจจะมาปกป้องคุ้มครองได้ตลอดไป ทั้งเป็นการเบียดเบียนเป้าหมายที่จะคงให้ภูมิภาคนี้ให้เป็นกลางและสงบสุขอย่างแท้จริง ในเวลาต่อมาสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนาม ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นผลักดันให้ประเทศในภูมิภาคนี้หันมาพึ่งตนเองและพยายามที่จะร่วมมือกันโดยก่อตั้งองค์กรของตนเองขึ้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาให้แต่ละประเทศมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี สร้างเสริมเสถียรภาพภายในประเทศ ปัญหาการก่อตั้งกลุ่มการเมืองและองค์กรเพื่อปฏิรูปสังคมก็จะหมดไปเป็นการปิดโอกาสการแทรกแซงจากภายนอก โดยเน้นความคิดและปลูกฝังค่านิยมในเรื่องภูมิภาคนิยม (Regionalism) และต่อต้านการเข้ามาแข่งขันของประเทศมหาอำนาจ (Big Power Rivalry) ความคิดในการจัดตั้งองค์กรระดับภูมิภาคเพื่อความร่วมมือจึงเกิดขึ้น โดยมีการจัดตั้งสมาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เรียกว่า The Association of Southeast Asia (ASA) และสมาคม มาฟิลินโด (MAPHILINDO) แต่ไม่ประสบความสำเร็จและถูกยกเลิกไป

วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งอาเซียน มีดังต่อไปนี้

1) เพื่อเร่งรัดการเติบโตทางเศรษฐกิจความก้าวหน้าทางสังคม และการพัฒนาทางวัฒนธรรมในภูมิภาค โดยความพยายามร่วมกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เจริญรุ่งเรืองและสงบสันติ

2) เพื่อส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคโดยยึดหลักความเคารพในความยุติธรรม และหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค และยึดมั่นในหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ

3) เพื่อส่งเสริมความร่วมมืออย่างแข็งขัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหาร

4) เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการฝึกอบรมและการวิจัยในด้านการศึกษาอาชีพ เทคนิค และการบริหาร

5) เพื่อร่วมมือกันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการใช้ประโยชน์จากการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า รวมทั้งการศึกษาปัญหาในด้านการค้าโลกทัศน์ระหว่างประเทศ การปรับปรุงการขนส่ง และการคมนาคม ตลอดจนการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนของตน

6) เพื่อส่งเสริมการศึกษาทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

7) เพื่อธำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ และความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับองค์กรระหว่างประเทศและส่วนภูมิภาค ซึ่งมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน และหามาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกันให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น (ลาวัญย์ ถนัดศิลป์กุล, 2538, หน้า 13-17)

ในระยะ 10 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียนนับเป็นช่วงเวลาของความเครียด และความไร้เสถียรภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือ เป็นช่วงเวลาที่การเผชิญหน้าระหว่างมาเลเซีย และอินโดนีเซีย เพิ่งจะผ่านพ้นไปไม่นาน และการที่ฟิลิปปินส์อ้างสิทธิในซบฮาห์ (SABHA) รวมถึงการเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นในสงครามเวียดนาม เป็นเหตุให้การรวมตัวไม่บรรลุผลเท่าที่ควร จากนั้นใน พ.ศ.2519 (ค.ศ.1976) อาเซียนได้เพิ่มประสิทธิภาพในการร่วมกลุ่มมากยิ่งขึ้น โดยได้มีการจัดประชุมผู้นำประเทศในกลุ่มอาเซียนขึ้นเป็นครั้งแรกที่ประเทศ อินโดนีเซีย และหลังจากสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง ประเทศสมาชิกอาเซียน ก็เพิ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ มีลักษณะสินค้า และอุตสาหกรรมประเภทเดียว จึงปรากฏความสัมพันธ์ในลักษณะที่แข่งขันกัน อันทำให้มีประโยชน์ที่ขัดกัน ส่วนอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียน ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คือการเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีสาเหตุมาจากระดับ

ฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของรัฐสมาชิกทำให้ตลาดอาเซียนเป็นตลาดสินค้าที่แยกจากกัน แทนที่จะเป็นตลาดร่วม หรือตลาดเดียวกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ภายในอาเซียน สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศในโลกที่แสดงออกในรูปของการสร้างความกดดันให้อาเซียน ต้องหันมาร่วมมือกันอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในเรื่องของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยมีปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน เป็นส่วนกระตุ้นให้อาเซียนเห็นควรที่จะเน้นเป้าหมายของกลุ่มไปในทางเศรษฐกิจมากขึ้นนอกเหนือจากเรื่องของความมั่นคง กล่าวคือ ปัจจัยภายในที่เกิดจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นเอกเทศและระดับภาษีของประเทศสมาชิกบางรัฐ เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย มีระดับภาษีที่สูงมาก ๆ แต่ในประเทศสิงคโปร์มีระดับภาษีที่ต่ำมากโดยภาคอุตสาหกรรม เป็นเพียงส่วนแบ่งเล็ก ๆ ของการส่งออกสินค้าทั้งหมดในประเทศอาเซียน ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2523-2533 (ค.ศ.1980-1990) การขยายตัวของอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศอาเซียน อันเป็นสาเหตุให้มีการส่งออกผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นอย่างกะทันหัน การขยายตัวของอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ทำให้มีการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในภูมิภาค ทำให้การค้าระหว่างประเทศสมาชิกในอาเซียนเป็นในลักษณะส่งเสริมกันแทนที่การแข่งขันกัน ดังนั้น การที่จะบรรลุผลประโยชน์ในการรวมตัวกันทางการค้า จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนารูปแบบทางการค้าบนพื้นฐานของอุตสาหกรรมภายในกลุ่มเป็นพิเศษ ในทำนองเดียวกับการค้าระหว่างประเทศของกลุ่มที่พัฒนาแล้ว เช่น ประชาคมยุโรป โดยผลของการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าการสร้างปริมาณการค้าจะมีความสำคัญกว่า การเบี่ยงเบนทางการค้าสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน ส่วนปัจจัยภายนอก คือ การเพิ่มแรงกดดันจากภายนอกต่อประเทศอาเซียนทำให้ต้องมีการร่วมมือทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแรงกดดันนั้นเกิดจากการที่ประเทศที่พัฒนาแล้วในภูมิภาค อื่น ๆ ได้ดำเนินการปรับปรุงเศรษฐกิจ และเปิดเศรษฐกิจไปสู่การค้าการลงทุนแบบเสรีภายในกลุ่ม เหล่านี้ดังตัวอย่างเช่น ยุโรป อเมริกาเหนือ ดังนั้นเมื่อเกิดการแข่งขันจากเขตที่พัฒนาแล้วเหล่านี้ อาเซียนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความดึงดูดใจต่อนักลงทุนให้มากยิ่งขึ้น หนทางเดียวที่จะทำได้คือ การสร้างตลาดใหญ่ในภูมิภาคเดียวโดยผ่านการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน นอกจากนี้การเกิดกลุ่มทางเศรษฐกิจใหญ่ ๆ ขึ้นในโลก เช่น สหภาพยุโรป (EU) เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NAFTA) แสดงความท้าทายต่ออาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมประเทศเม็กซิโกเข้าไปอยู่ใน US-Canada Free Trade Area (นิมนวล พิวทองงาม, 2542, หน้า 23-26)

2. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอาเซียน

นับตั้งแต่ก่อตั้งอาเซียนเมื่อ พ.ศ.2510 อาเซียนได้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญหลายครั้ง ดังต่อไปนี้

2.1 เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA)

การประชุมสุดยอดผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนครั้งที่ 4 (Forth ASEAN Summit) ระหว่างวันที่ 27-28 มกราคม พ.ศ.2535 ณ ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตกลงรับข้อเสนอของไทยในการร่วมกันจัดตั้ง “เขตการค้าเสรีอาเซียน” (ASEAN Free Trade Area: AFTA) และความตกลงว่าด้วยการให้อัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on the Common Effective Preferential Tariff-(CEPT) Scheme for the ASEAN Free Trade Area (AFTA)) ซึ่งเป็นการประกาศเริ่มต้นการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนตั้งแต่ พ.ศ.2536 เป็นต้นมา (อภนิษฐ์ รอดประเสริฐ, ออนไลน์, 2553)

เงื่อนไขการได้รับประโยชน์จาก AFTA (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2551, หน้า 12)

1. ต้องเป็นสินค้าที่อยู่ในบัญชีลดภาษีหรือ Inclusion List (IL) ของทั้งประเทศ ผู้ส่งออกและนำเข้า
2. เป็นสินค้าที่มีการผลิตในอาเซียนประเทศใดประเทศหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งประเทศ (ASEAN Content) รวมกันแล้วคิดเป็นมูลค่าอย่างน้อยร้อยละ 40 ของมูลค่าสินค้า (แต่ก่อนอาเซียนเคยกำหนดว่าสินค้าจากประเทศสมาชิกอาเซียนใดประเทศหนึ่งจะได้รับสิทธิประโยชน์ AFTA เมื่อส่งออกไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนอีกประเทศหนึ่ง ก็ต่อเมื่อสินค้านั้นมีสัดส่วนการผลิต (Local Content) ภายในประเทศสมาชิกผู้ส่งออกไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ต่อมาอาเซียนได้ผ่อนคลายข้อกำหนดดังกล่าว โดยนำกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าแบบสะสมบางส่วน (Partial Cumulation) มาใช้ (สัดส่วนขั้นต่ำร้อยละ 20) ตัวอย่างเช่น เวียดนามส่งสินค้าที่มี Local content ร้อยละ 20 มาไทย เวียดนามจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ AFTA จากไทย แต่ไทยสามารถนำสินค้านี้ดังกล่าวของเวียดนามมาใช้ Local Content ของไทยเพิ่ม หากเพิ่มจนถึงร้อยละ 40 และส่งออกไปประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ไทยก็จะได้รับสิทธิประโยชน์ภายใต้กรอบ AFTA)

3. อาเซียนได้เริ่มนำกฎการแปลงสภาพอย่างเพียงพอ (Substantial Transformation) มาใช้ กล่าวคือ สินค้าที่แปรรูปไปจากวัตถุดิบอย่างมาก โดยในกรณีที่มีประเทศที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมากกว่าหนึ่งประเทศจะถือว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดจากประเทศสุดท้ายที่มีการเปลี่ยนแปลง

อย่างมากเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนพิกัดศุลกากร โดยนำมาใช้กับสินค้าบางประเภทแล้ว ได้แก่ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม แป้งข้าวสาลี ผลิตภัณฑ์ไม้ ผลิตภัณฑ์อูมิเนียม และเหล็ก เป็นต้น

เป้าหมายการลดภาษีภายใต้ AFTA มีดังนี้ (เอกนิษฐ์ รอดประเสริฐ, 2553, หน้า 2)

1) การขจัดภาษีสินค้านำเข้า สำหรับประเทศสมาชิกเดิม (บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย) ภายใน พ.ศ.2553 (ค.ศ.2010) ประเทศสมาชิกใหม่ (กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม) ภายใน พ.ศ.2558 (ค.ศ.2015)

2) ยกเลิกอุปสรรคทางการค้าที่ไม่มีภาษี (Non-Tariff Barriers) ระหว่างกัน

การลดภาษีภายใต้ AFTA ของสมาชิกอาเซียนมีความคืบหน้าไปมาก ปัจจุบันอัตราภาษีส่วนใหญ่ของประเทศสมาชิกดั้งเดิมได้ลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 0-5 แล้ว และใน พ.ศ.2553 ลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 0 แล้ว ภาษีจึงไม่ใช่อุปสรรคที่สำคัญทางการค้าอีกต่อไป สิ่งที่อาเซียนจะต้องให้ความสำคัญในขณะนี้คือ การขจัดมาตรการที่มีใช้ภาษีที่เป็นอุปสรรคทางการค้า การสร้างมาตรฐานการยอมรับร่วมกันในภูมิภาคและการอำนวยความสะดวกทางด้านศุลกากร ส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้าในภูมิภาคได้อย่างเสรี

2.2 กรอบความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS)

สมาชิกอาเซียนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการค้าบริการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงได้ร่วมกันจัดทำและลงนามยอมรับกรอบความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (AFAS) เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2538 และมีผลบังคับใช้เมื่อ พ.ศ.2539

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) ขยายความร่วมมือในการค้าบริการบางสาขาที่ช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สมาชิกอาเซียนมากขึ้น

2) ลดอุปสรรคการค้าบริการระหว่างสมาชิก

3) เปิดตลาดการค้าบริการระหว่างกลุ่มให้มากขึ้น โดยมีเป้าหมายที่จะเปิดเสรีอย่างเต็มที่ในพ.ศ.2558 (ค.ศ.2015)

หลักการสำคัญของ AFAS

1) สมาชิกทุกประเทศต้องเข้าร่วมการเจรจาเป็นรอบ ๆ ละ 3 ปี ซึ่งภายหลังจากได้ลดลงเหลือรอบละ 2 ปี แทน เพื่อทยอยผูกพันการเปิดตลาดให้มากขึ้นทั้งสาขา (Sector) และรูปแบบการให้บริการ (Mode of supply) รวมถึงลดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อผู้ให้บริการในกลุ่มสมาชิก

2) แต่ละประเทศยังมีสิทธิในการออกกฎระเบียบภายในประเทศของตนเพื่อกำกับดูแลธุรกิจบริการให้มีคุณภาพได้

3) สมาชิกอาเซียนต้องเปิดตลาดธุรกิจบริการให้แก่มากกว่าที่แต่ละประเทศได้มีข้อตกลงไว้กับองค์การการค้าโลก (WTO) ที่ผ่านมามีการเจรจาไปแล้ว 4 รอบ โดยการเจรจาสองรอบแรก (พ.ศ.2539-2541 และ พ.ศ.2542-2544) มุ่งเน้นการเปิดเสรีใน 7 สาขาบริการ คือ สาขาการเงิน การขนส่งทางทะเล การขนส่งทางอากาศ การสื่อสาร โทรคมนาคม การท่องเที่ยว การก่อสร้าง และสาขาบริการธุรกิจ ต่อมาในการเจรจารอบที่ 3 (พ.ศ.2545-2547) และรอบที่ 4 (พ.ศ.2548-2549) ได้มีการขยายขอบเขตการเจรจาเปิดเสรีให้รวมทุกสาขาบริการ และนอกเหนือจากการเปิดตลาดร่วมใน 7 สาขา ข้างต้นแล้ว ยังได้ริเริ่มวิธีเจรจาเปิดตลาดการค้าบริการตามหลักการ ASEAN-X ด้วย กล่าวคือ ประเทศสมาชิกตั้งแต่ 2 ประเทศขึ้นไปที่มีความพร้อมจะเปิดเสรีสาขาบริการให้แก่มากขึ้นก็สามารถกระทำก่อนได้ และเมื่อประเทศอื่นมีความพร้อมจึงค่อยเข้าร่วม โดยหวังว่าวิธีนี้จะช่วยให้การเปิดตลาดเป็นไปด้วยความรวดเร็วมากขึ้นในการเจรจารอบที่ 5 (วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2550 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2551) มีการเจรจาขยายจำนวนประเภทธุรกิจในแต่ละสาขาบริการเพื่อเปิดตลาดระหว่างสมาชิกให้มากกว่ารอบที่ผ่านมา พร้อมทั้งเปิดตลาดในเชิงลึกให้มากขึ้น และให้มีการเจรจาเป็นรอบ ๆ ต่อไปจนบรรลุเป้าหมายการเปิดตลาดใน พ.ศ.2558

นอกเหนือจากการเปิดตลาดการค้าบริการในกรอบ AFAS แล้วสมาชิกอาเซียนยังต้องเร่งรัดเปิดตลาดในสาขาบริการที่เป็นสาขาบริการสำคัญ (Priority Sectors) 5 สาขา ได้แก่ สาขาโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาสุภาพ สาขาการท่องเที่ยว และสาขาการบิน ภายใน พ.ศ.2553 (ค.ศ.2010) สาขาบริการโลจิสติกส์ภายใน พ.ศ.2556 (ค.ศ.2013) และเปิดเสรีบริการสาขาอื่น ๆ ทุกสาขา (non priority sectors) ภายใน พ.ศ.2558 (ค.ศ.2015) (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2551, หน้า 13-15)

2.3 กรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (Framework Agreement on the ASEAN Investment Area: AIA)

อาเซียนได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน(AIA) ในพ.ศ.2541 (ค.ศ.1998) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาเซียนเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุน ทั้งจากภายในและภายนอกอาเซียน และมีบรรยากาศการลงทุนที่เสรีและโปร่งใส ทั้งนี้ จะครอบคลุมเฉพาะการลงทุนโดยตรงในสาขาการผลิต เกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และบริการที่เกี่ยวข้องกับ 5 สาขาดังกล่าว (Services incidental) แต่ไม่รวมการลงทุนในหลักทรัพย์ (Portfolio Investment) เป้าหมายอาเซียน

เดิม 6 ประเทศ มีเป้าหมายเปิดเสรีการลงทุนและให้การประติบัติเยี่ยงคนชาติแก่นักลงทุนอาเซียน ภายในปี ค.ศ.2010 และสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ (CLMV) ภายใน ค.ศ.2015

หลักการที่สำคัญภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (AIA)

1) หลักการประติบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment: NT) หมายถึง ประเทศสมาชิกจะต้องให้การประติบัติต่อนักลงทุนอาเซียนเท่าเทียมกับที่ปฏิบัติต่อนักลงทุนที่เป็นคนชาติตน ทั้งนี้ นักลงทุนอาเซียนหมายถึง บุคคลธรรมดาที่เป็นคนชาติ (National) ของประเทศสมาชิกอาเซียน หรือ นิติบุคคลใดของประเทศสมาชิกอาเซียนที่ลงทุนในประเทศสมาชิกอื่น โดยมีสัดส่วนการถือหุ้นของคนชาติอาเซียนร่วมกันแล้วอย่างน้อยที่สุดเท่ากับสัดส่วนขั้นต่ำที่กำหนดให้เป็นหุ้นคนชาติ และสัดส่วนการถือหุ้นประเภทอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายภายในและนโยบายของชาติที่มีการพิมพ์เผยแพร่ของประเทศที่รับการลงทุนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนนั้น ๆ

2) หลักการว่าด้วยการเปิดตลาด (Opening-up of industries) หมายถึง ประเทศสมาชิกจะต้องเปิดเสรีทุกอุตสาหกรรมแก่นักลงทุนสัญชาติอาเซียน แต่มีข้อยกเว้นได้โดยประเทศสมาชิกจะต้องยื่นรายการประเภทกิจการที่ขอยกเว้นชั่วคราว (Temporary Exclusion List: TEL) และรายการประเภทกิจการที่มีความอ่อนไหว (Sensitive List: SL) ได้ แต่ต้องมีการทบทวนเพื่อยกเลิกรายการดังกล่าวอาเซียนอยู่ระหว่างพิจารณาทบทวนกรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (AIA) ให้เป็นความตกลงที่มีความครอบคลุมมากขึ้น (Comprehensive) โดยจะรวมกรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (AIA) เดิมเข้ากับความตกลงเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน (The ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments) พ.ศ.2530 (ค.ศ. 1987) เพื่อปรับปรุงให้เป็นความตกลงที่เอื้อต่อการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2551, หน้า 15-16)

2.4 ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน (ASEAN Industrial Cooperation: AICO)

ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน (AICO) มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมของอาเซียน และสนับสนุนการแบ่งการผลิตภายในอาเซียน รวมถึงการใช้วัตถุดิบภายในภูมิภาค

เงื่อนไขการค้าและการ

1) ผู้ประกอบการอย่างน้อย 1 รายในประเทศอาเซียนประเทศหนึ่งร่วมมือกับ ผู้ประกอบการอีกอย่างน้อย 1 รายในอีกประเทศอาเซียนหนึ่ง (สามารถมีประเทศที่เข้าร่วมโครงการ ได้มากกว่า 2 ประเทศ) ยื่นคำร้องขอรับสิทธิประโยชน์ภายใต้ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของ อาเซียน (AICO) ต่อหน่วยงานที่แต่ละประเทศกำหนด ซึ่งในสวนของไทย คือ สำนักงานเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม

2) ต้องมีหุ้นคนชาติที่บริษัทนั้นตั้งอยู่อย่างน้อยร้อยละ 30

3) ต้องชี้แจงเหตุผลว่าจะร่วมมือกันอย่างไร

สิทธิประโยชน์

1) ใน พ.ศ.2548 สินค้าและวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตภายใต้โครงการความร่วมมือ ด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน (AICO) เสียภาษีนำเข้าในอัตราร้อยละ 0

2) สินค้านั้นได้รับการยอมรับเสมือนเป็นสินค้าที่ผลิตในประเทศ

3) สามารถขอรับสิทธิประโยชน์ที่มีใช้ภายใต้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของ ประเทศที่ให้สิทธิประโยชน์

4) ไม่ถูกจำกัดด้วยระบบโควตาหรือมาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภายใต้ (กรม เจริญการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2551, หน้า 17)

3. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3.1 ประวัติและความเป็นมาของประชาคมอาเซียน (กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์, 2547)

เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2540 ผู้นำอาเซียนได้รับรองเอกสารวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 เพื่อกำหนดเป้าหมายว่าภายในปี ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) อาเซียนจะเป็น

1) วงสมานฉันท์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (A Concert of Southeast Asian Nations)

2) หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัต (A Partnership in Dynamic Development)

3) มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศภายนอก (An Outward-Looking ASEAN)

4) ชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร (A Community of Caring Societies)

ในการประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 9 ระหว่างวันที่ 7-8 ตุลาคม พ.ศ.2546 ที่บาหลี ผู้นำ อาเซียนได้ตอบสนองต่อการบรรลุวิสัยทัศน์อาเซียนเพิ่มเติม โดยได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความ ร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เห็นชอบให้มีการจัดตั้ง

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายใน พ.ศ.2563 (ค.ศ.2020) ประชาคมอาเซียนนี้ประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillars) ได้แก่ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community: ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC)

ต่อมา ในระหว่างการประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ณ เวียงจันทน์ ผู้นำอาเซียนได้รับรองและลงนามเอกสารสำคัญที่จะวางกรอบความร่วมมือเพื่อบรรลุการจัดตั้งประชาคมอาเซียนต่อไปได้แก่

1) แผนปฏิบัติการของประชาคมความมั่นคงอาเซียน

2) กรอบความตกลงว่าด้วยสินค้าสำคัญซึ่งจะช่วยเร่งรัดความร่วมมือด้านสินค้าและบริการ 11 สาขา ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ไม้ ยานยนต์ ผลิตภัณฑ์ยาง สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม เกษตรประมง อิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีสารสนเทศ สุขภาพ การบิน และการท่องเที่ยว (Wood-based products and automotives, Rubber-Based products and textiles and apparels, Agro-based products and fisheries, Electronics, E-ASEAN and healthcare, Air Travel and tourism) ภายใน พ.ศ.2553 (ค.ศ.2010)

3) แผนปฏิบัติการประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

และต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ต้น พ.ศ.2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ลงนามปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายใน พ.ศ.2558 (ค.ศ.2015) เพื่อเร่งรัดการดำเนินการให้เร็วขึ้น (อกนิษฐ์ รอดประเสริฐ, ออนไลน์, 2553)

3.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ประชาคมอาเซียนประกอบด้วย 3 เสาหลัก และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ก็เป็นหนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียน มีกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งเป็นเสมือนธรรมนูญของอาเซียนที่จะเปลี่ยนสถานะของอาเซียนที่มีการรวมตัวในรูปแบบสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นองค์กรระหว่างประเทศ (International Organisation) ที่มีฐานะทางกฎหมาย มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551 เพื่อดำเนินงานไปสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ.2558 (อกนิษฐ์ รอดประเสริฐ, ออนไลน์, 2553)

ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2549 (ค.ศ.2006) ณ ประเทศมาเลเซียเห็นชอบที่จะจัดทำแผนงานในเชิงบูรณาการเพื่อเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยระบุคุณลักษณะและองค์ประกอบสำคัญของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะ

จัดตั้งขึ้นภายใน พ.ศ.2015 ซึ่งสอดคล้องกับแถลงการณ์ฉบับที่ 2 โดยระบุเป้าหมายและกรอบระยะเวลาในการดำเนินมาตรการต่าง ๆ พร้อมทั้งความยืดหยุ่นที่จะตกลงกันล่วงหน้าในการดำเนินงานตามแผนงานสำหรับประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะดำเนินการตามแผนงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) เพื่อต้องการสร้างจุดขายในเวทีเศรษฐกิจโลกที่เรียกว่า “อาเซียนจะรวมตัวกันเป็นตลาดหรือฐานการผลิตเดียวกัน” เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้เสมือนอยู่ในประเทศเดียวกัน กระบวนการผลิตเกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ โดยสามารถใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบและแรงงานจากหลายประเทศเพื่อนำไปใช้ในการผลิต ปราศจากอุปสรรคในด้านภาษีและมาตรการที่มีใช้ภายใน มีการสร้างมาตรฐานของสินค้า และกฎเกณฑ์ กฎระเบียบต่าง ๆ ร่วมกัน โดยมีคณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Council) เป็นผู้ดูแลการดำเนินงานในด้านเศรษฐกิจ เป็นกลไกสำคัญในการติดตามการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจให้เป็นไปตามแผนและให้สามารถบรรลุเป้าหมายใน พ.ศ.2558 ที่จะกลายเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างสมบูรณ์ แผนงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) จะบอกถึงคุณลักษณะที่สำคัญของอาเซียน คือ (1) การเป็นฐานการผลิตเดียวกัน (2) การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง (3) การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน (4) การเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจได้อย่างสมบูรณ์ คุณสมบัติเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ส่งผลเกื้อกูลกัน การรวบรวมองค์ประกอบต่าง ๆ ของคุณสมบัติเหล่านี้ไว้ภายใต้แผนงานนี้จะก่อให้เกิดความสอดคล้องประสานขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติตามแผนงานการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน จะประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายบริการอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายการลงทุนอย่างเสรี การเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2551, หน้า 95)

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนภายในพ.ศ.2558 อาเซียนจึงกำหนดให้มีตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้าเสรีซึ่งจำเป็นต้องบูรณาการองค์รวม โดยการรวมมาตรการที่มีอยู่เดิมและมาตรการใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้า มาไว้ภายใต้ความตกลงเดียว ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2550 รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนจึงได้ตกลงให้มีปรับปรุงความตกลงว่าด้วยอัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน (The Common Effective Preferential Tariff Scheme for the ASEAN Free Trade Area: CEPT-AFTA) เป็นความตกลงที่มีเนื้อหาครอบคลุมกว้างขวางขึ้น และต่อมารัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนได้ลงนามความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods: ATIGA) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 ซึ่ง

ATIGA เป็นความตกลงที่รวมทุกข้อบทใน CEPT-AFTA และนำมาปรับให้ชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น ประกอบด้วย มาตรการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการเคลื่อนย้ายสินค้าเสรีในอาเซียน ได้แก่ การลด/ยกเลิกภาษี การยกเลิกอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า การอำนวยความสะดวกทางการค้า สุลกากร มาตรฐานและความสอดคล้อง และมาตรการสุขอนามัย และสุขอนามัยพืช ATIGA จึงเป็นความตกลงที่ครอบคลุมพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้าทั้งหมด มีกลไกการดำเนินงาน และการจัดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน เพื่อช่วยให้การดำเนินงานของคณะทำงานรายสาขาของอาเซียนสอดคล้องกัน ภาคผนวกแนบท้ายความตกลง ATIGA แสดงตารางการลดภาษีของสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ โดยแจกแจงรายละเอียดอัตราภาษีนำเข้าสำหรับสินค้าแต่ละรายการในแต่ละปีจนถึงพ.ศ.2558 เพื่อความโปร่งใส และภาคธุรกิจภาคการณได้ปรับปรุงข้อบทเรื่องมาตรการทางการค้าที่ไม่มีใช้ภาษี (Non-tariff measures: NTMs) โดยการจัดประเภท NTMs และจัดตั้งกลไกการติดตามการปฏิบัติตามพันธกรณีการยกเลิกอุปสรรคทางการค้าที่ไม่มีใช้ภาษี (Non-tariff barriers: NTBs) และได้จัดทำแผนงานด้านการอำนวยความสะดวกทางการค้าสำหรับ พ.ศ.2552-2558 (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2554, หน้า 3)

เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนได้ลงนามความตกลงด้านการลงทุนอย่างเต็มรูปแบบของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA) เป็นผลมาจากการรวมและการทบทวนความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียน 2 ฉบับ ได้แก่ ความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน ค.ศ.1998 (Framework Agreement on ASEAN Investment Area: AIA Agreement) และความตกลงอาเซียนว่าด้วยการส่งเสริมและการคุ้มครองการลงทุน ปี ค.ศ.1987 (ASEAN Investment Guarantee Agreement: ASEAN IGA) รวมทั้งพิธีสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ของการรวมความตกลง 2 ฉบับดังกล่าว เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในโลกที่มีการแข่งขันเพิ่มขึ้น และทำให้อาเซียนสามารถเป็นฐานการลงทุน โดยปรับปรุงนโยบายการลงทุนให้เสรีและเปิดกว้างมากขึ้น ACIA เป็นความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียนที่มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมสาขาการผลิต การเกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และบริการเกี่ยวข้องกับ 5 สาขาดังกล่าว อาเซียนกำหนดให้มีการเปิดเสรีการลงทุนแบบก้าวหน้า เพื่อมุ่งไปสู่การมีสภาพแวดล้อมการลงทุนที่เสรีและเปิดกว้าง นอกจากนี้ ACIA ยังสามารถให้มีการเปิดเสรีการลงทุนในสาขาอื่นได้ในอนาคต ACIA ประกอบด้วย กำหนดเวลาชัดเจนในการเปิดเสรีการลงทุน ผลประโยชน์สำหรับนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในอาเซียน ข้อสงวนในการให้การปฏิบัติที่เป็นพิเศษภายใต้ AIA การยืนยันพันธกรณีตามข้อบทใน AIA และ ASEAN IGA เช่น การให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) และหลักปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-

Favoured-Nation Treatment) นอกจากนี้ยังระบุถึงวิธีการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิกผู้พิพาทและผู้ลงทุนอีกด้วย (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2554, หน้า 16-17)

จากการศึกษาข้อมูลประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้าได้อย่างเสรี และโดยเฉพาะความตกลงด้านการลงทุนอย่างเต็มรูปแบบของอาเซียน ACIA ที่จะเปิดโอกาสให้นักลงทุนของประเทศสมาชิกอาเซียน และนักลงทุนอื่น ๆ เข้ามาลงทุนในอาเซียน ครอบคลุมสาขาการผลิต การเกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และบริการเกี่ยวข้องกับ 5 สาขา ดังกล่าว ผู้ศึกษาต้องการศึกษาว่าจะนำมาตราการทางกฎหมายที่แก้ปัญหาค่าเงินบาทไม่แข็งค่าของเกษตรกรพันธะสัญญาแล้วที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรโดยอาศัยความตกลง ATIGA และ ACIA ได้อย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศอาเซียนได้มากที่สุด ดังจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

3.3 ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ

ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางเศรษฐกิจโดยสรุปของประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ ได้แก่ ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศสหภาพพม่า ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ดังต่อไปนี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์, 2551)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน 9 ประเทศ

ข้อมูล	บรูไน	อินโดนีเซีย	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์
พื้นที่ (ตร.กม.)	5,765	5,193,250 (10 เท่าของไทย)	329,758 (ร้อยละ 64 ของไทย)	298,170 (3 ใน 5 ของไทย)	699.4 (เกาะภูเก็ต)
ประชากร(คน)	381,371	245.5 ล้าน	27.73 ล้าน	91 ล้าน	4.6 ล้าน
ทรัพยากรสำคัญ	น้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ	ทรัพยากรธรรมชาติมาก(น้ำมัน ถ่านหิน ทองคำ สัตว์น้ำ)	ยางพารา น้ำมันปาล์ม น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ เหลว ไม้สัก	สินแร่ โลหะ ก๊าซธรรมชาติ ทองแดง และทองคำ	ทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี

สินค้าส่งออกที่สำคัญ	น้ำมันดิบ ก๊าซ	ก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ ถ่านหิน ผลิตภัณฑ์ จากไม้ สิ่งทอ	อุปกรณ์ไฟฟ้าและ อิเล็กทรอนิกส์ น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติเหลว ปิโตรเลียม เฟอร์นิเจอร์ ยาง น้ำมันปาล์ม	ชิ้นส่วน อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักรกล เสื้อผ้า สำเร็จรูป และ ยานพาหนะ	เครื่องจักรกล เครื่องไฟฟ้า เคมีภัณฑ์ เสื้อผ้า
สินค้านำเข้าที่สำคัญ	เครื่องจักร อุตสาหกรรม รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าเกษตร อาทิ ข้าวและผลไม้	น้ำมัน เหล็ก ท่อเหล็ก และผลิตภัณฑ์เหล็ก สิ่งทอ เคมีภัณฑ์	ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าและ อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักร อุตสาหกรรม สินค้าแปรรูป สินค้าอาหาร	ชิ้นส่วน อิเล็กทรอนิกส์ น้ำมัน เชื้อเพลิง เครื่องจักรกล เหล็ก ยานพาหนะ และ พลาสติก	เครื่องจักรกล ชิ้นส่วนอุปกรณ์ ไฟฟ้า น้ำมันดิบ เคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ อาหาร
อื่นๆ		ประเทศที่ใหญ่ที่สุดใน เอเชียตะวันออกเฉียง	ต้องการเป็นศูนย์กลาง องค์การการประชุม อิสลาม (OIC) โดยใช้ ศักยภาพด้านอุตสาหกรรม อาหาร	มีอุตสาหกรรมหลัก เกี่ยวกับอาหารแปรรูป	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูล	กัมพูชา	ลาว	สหภาพพม่า	เวียดนาม
พื้นที่ (ตร.กม.)	181,035 (1 ใน 3 ของ ไทย)	236,800 (ประมาณ 1/2 ของไทย)	657,740 (1.3 เท่าของไทย)	331,690 (0.645 เท่าของ ไทย)
ประชากร(คน)	14.45 ล้าน	6 ล้านคน	55.4 ล้าน	87 ล้าน
ทรัพยากรสำคัญ	ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ	ไม้ ข้าว ข้าวโพด เหล็ก ถ่านหิน ทองคำ แหล่งน้ำ ผลิตไฟฟ้า	ก๊าซธรรมชาติ ป่าไม้ แร่ ธาตุ	น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน แร่บอกไซต์
สินค้าส่งออกที่สำคัญ	เสื้อผ้า สิ่งทอ รองเท้า ปลา ไม้ ยางพารา บุหรี่ และข้าว	ไม้ ชุง ไม้แปรรูป ผลิตภัณฑ์ไม้ สินแร่ เศษ โลหะ ถ่านหิน เสื้อผ้า สำเร็จรูป	ก๊าซธรรมชาติ สิ่งทอ ไม้ ชุง	น้ำมันดิบ เสื้อผ้า และ สิ่งทอ อาหารทะเล ยางพารา ข้าว กาแฟ รองเท้า
สินค้านำเข้าที่สำคัญ	ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม วัสดุ ก่อสร้าง เครื่องจักร ยานพาหนะ และเครื่องใช้ไฟฟ้า	รถจักรยานยนต์และ ส่วนประกอบ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่อง อุปโภคบริโภค	เครื่องจักรกล ย สังเคราะห์ น้ำมันสำเร็จรูป	วัตถุดิบ วัสดุสิ่งทอ เครื่องหนัง เครื่องจักร ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม

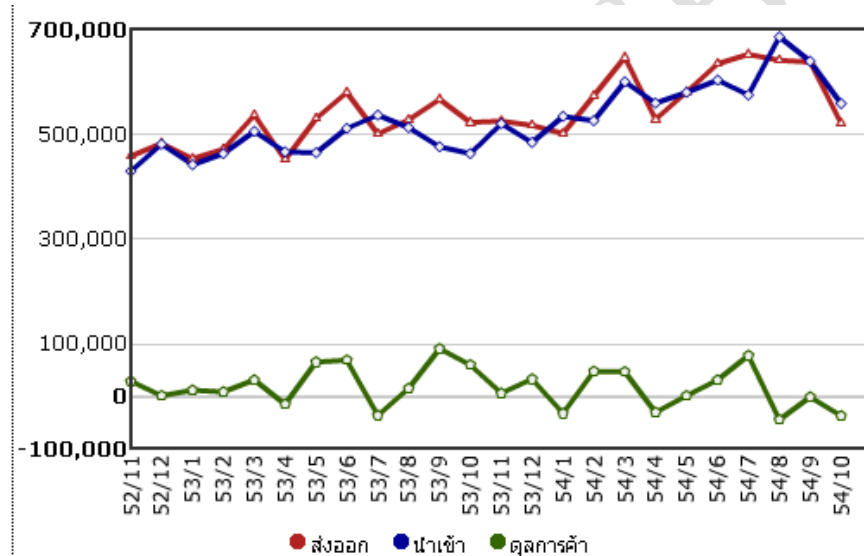
อื่น ๆ	ปัจจุบันนักลงทุนไทยได้ลงทุนด้านการเกษตรในโครงการสัมปทานปลูกมันสำปะหลัง อ้อยโดยร่วมทุนกับรัฐบาลกัมพูชา	สินค้านำเข้าสำคัญที่นำเข้าจากลาวมีสินค้าเกษตรหลายประเภท	มีอุตสาหกรรมหลักด้านเกษตรกรรมด้วย	แรงงานในประเทศมีคุณภาพ และมีค่าจ้างแรงงานต่ำ
--------	---	---	-----------------------------------	--

จากข้อมูลทางเศรษฐกิจในตารางข้างต้นพบว่า ประเทศในอาเซียนมีบางประเทศที่ไม่สามารถทำเกษตรกรรมได้หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ เช่น ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นศูนย์กลางธุรกิจด้านการค้าและบริการ โทรคมนาคม การเงินและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีพื้นที่น้อยและมีสภาพเป็นเกาะ ไม่เหมาะสมสำหรับทำเกษตรกรรมและไม่สามารถทำเกษตรกรรมได้ จึงต้องการนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหารจากประเทศอื่น ประเทศบรูไน ดารุสซาลามมีทรัพยากรและสินค้าส่งออกที่สำคัญคือน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ มีความต้องการนำเข้าสินค้าเกษตร อาทิ ข้าว ผลไม้ เป็นต้น ประเทศอินโดนีเซียมีทรัพยากรธรรมชาติมาก มีสินค้าส่งออกที่สำคัญคือก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ ถ่านหิน ผลิตภัณฑ์จากไม้ สิ่งทอ เป็นประเทศที่มีประชากรมากถึง 245.5 ล้านคน ซึ่งประชากรเหล่านี้จำเป็นต้องบริโภคสินค้าทางการเกษตร ประเทศมาเลเซีย มีทรัพยากรที่สำคัญคือ ยางพารา น้ำมันปาล์ม น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติเหลว ไม้สัก สินค้าส่งออกที่สำคัญคือ อุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติเหลว ปิโตรเลียม เฟอร์นิเจอร์ ยาง น้ำมันปาล์มมีการนำเข้าสินค้าอาหารเป็นสินค้านำเข้าสำคัญและต้องการเป็นศูนย์กลางองค์การการประชุมอิสลาม (OIC) โดยใช้ศักยภาพด้านอุตสาหกรรมอาหาร ประเทศฟิลิปปินส์อุดมไปด้วยสินแร่โลหะ ก๊าซธรรมชาติ ทองแดงและทองคำ สินค้าส่งออกที่สำคัญคือ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักรกล เสื้อผ้าสำเร็จรูป และยานพาหนะ ไม่มีการทำเกษตรกรรม อีกทั้งมีอุตสาหกรรมหลักเกี่ยวกับอาหารแปรรูปอีกด้วย จากข้อมูลที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าประเทศบรูไน ดารุสซาลาม ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ไม่มีการทำเกษตรกรรม หรือมีแต่ไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคของประชาชนในประเทศ อีกทั้งประเทศมาเลเซียและประเทศฟิลิปปินส์ที่มีอุตสาหกรรมผลิตอาหารแปรรูปเหล่านี้ ซึ่งต้องนำเข้าสินค้าเกษตรเพื่อบริโภคและเป็นปัจจัยการผลิตอาหารแปรรูป หากประเทศไทยสามารถนำเข้าเกษตรพันธสัญญามาใช้เป็นเครื่องมือส่งออกสินค้าเกษตรไปยังประเทศเหล่านี้ ซึ่งสินค้าจากการทำเกษตรพันธสัญญามีข้อดีคือ เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสามารถตรวจสอบกลับไปยังแหล่งผลิตได้ ย่อมทำให้ประเทศเหล่านี้สนใจซื้อสินค้าเกษตรจากประเทศไทย ประกอบกับการทำเกษตรพันธสัญญาเป็นการตกลงให้ทำการผลิตสินค้าล่วงหน้า สินค้าเกษตรที่ผลิตออกมาจึงมีตลาดรองรับ และมีราคา

แน่นอน ทำให้เกษตรกรไม่ต้องเผชิญกับปัญหาราคาสินค้าผลผลิตตกต่ำ แม้ว่าจะมีผลผลิตประเภทเดียวกัน ออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมากก็ตาม

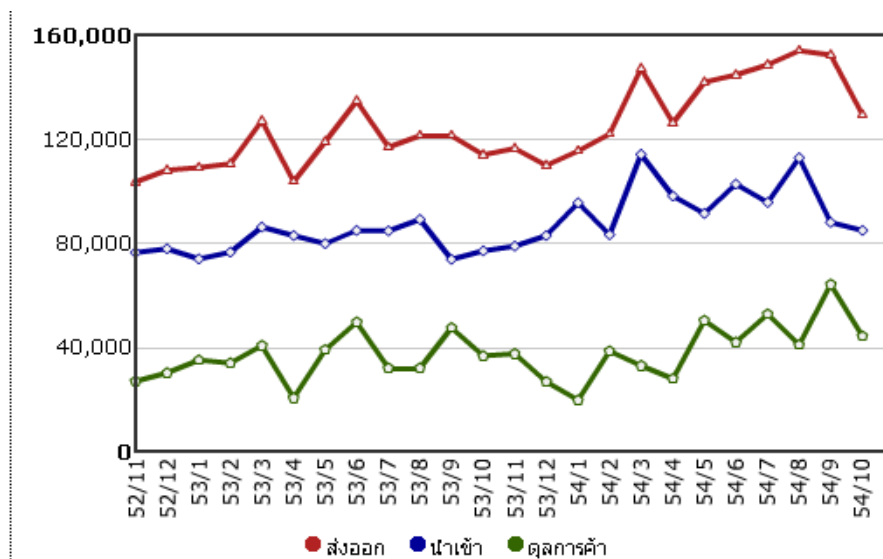
จากข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศกัมพูชา ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศเวียดนาม ประเทศเหล่านี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนในประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีค่าจ้างแรงงานราคาถูก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย ปัจจุบันนักลงทุนไทยได้ลงทุนด้านการเกษตรในโครงการสัมปทานปลูกมันสำปะหลัง อ้อยโดยร่วมทุนกับรัฐบาลกัมพูชาและมีการนำเข้าสินค้าที่สำคัญจากลาวคือสินค้าเกษตรหลายประเภทด้วย ดังนั้นหากมีการทำเกษตรพันธะสัญญากับประเทศเหล่านี้เพื่อนำเข้าสินค้าเกษตรที่ประเทศไทยผลิตไม่ได้ หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ ก็จะเป็นการช่วยเหลือให้ประชาชนในประเทศมีสินค้าเกษตรเพียงพอต่อความต้องการและไม่ต้องซื้อสินค้าเกษตรที่มีราคาแพงตามราคาตลาดโลก

3.4 การนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้ส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

(กระทรวงพาณิชย์, ออนไลน์, 2554)

ภาพที่ 1 มูลค่าสินค้าส่งออก สินค้าเข้า และดุลการค้าของไทยกับทวีปทั่วโลก (มูลค่า: ล้านบาท)

(กระทรวงพาณิชย์, ออนไลน์, 2554)

ภาพที่ 2 มูลค่าสินค้าออก สินค้าเข้าและดุลการค้าของไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
(มูลค่า: ล้านบาท)

จากมูลค่าสินค้าออก สินค้าเข้า และดุลการค้าของไทยกับทวีปทั่วโลกตั้งแต่ พฤศจิกายน พ.ศ.2552 ถึงตุลาคม พ.ศ.2554 (แผนภูมิที่ 1) พบว่าข้อมูลการส่งออกและการนำเข้าใกล้เคียงกันและดุลการค้ามีทั้งได้ดุลการค้าและขาดดุลทางการค้า แต่เมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบมูลค่าสินค้าออก สินค้าเข้า และดุลการค้าของไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วงเวลาเดียวกัน (แผนภูมิที่ 2) พบว่าข้อมูลการส่งออกมีมากกว่าการนำเข้า และได้ดุลการค้าทั้งหมดไม่เคยขาดดุลการค้าเลย จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นว่าการดำเนินการดำเนินการค้าเสรีทำให้ประเทศไทยสามารถส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังประเทศอาเซียนได้มากขึ้น

จากทฤษฎีของเกษตรพันธะสัญญา นั้น ถูกนำมาใช้เพื่อรักษาระดับการส่งออกและรักษาระดับราคาของสินค้า เกษตรพันธะสัญญาเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ แต่ถูกนำมาใช้แล้วมีปัญหาในทางปฏิบัติ หากสามารถนำมาตรึงการทางกฎหมายมาแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติได้ เกษตรพันธะสัญญาจะเป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรไปในระดับภูมิภาคอย่างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งจะมีการจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ.2558 นี้ จากการศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียน ประเทศในอาเซียนมีความหลากหลายในด้านเศรษฐกิจ การใช้เกษตรพันธะสัญญาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพราะประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศเหล่านี้ไม่สามารถทำเกษตรกรรมได้หรือผลิตได้ไม่

เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ อีกทั้งประเทศมาเลเซียและประเทศฟิลิปปินส์ที่มีอุตสาหกรรมผลิตอาหารแปรรูปเหล่านี้ จึงต้องนำเข้าสินค้าเกษตรเพื่อบริโภคและเป็นปัจจัยการผลิตอาหารแปรรูป ซึ่งสินค้าจากการทำเกษตรพันธะสัญญามีข้อดีคือ เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสามารถตรวจสอบกลับไปยังแหล่งผลิตได้ ย่อมทำให้ประเทศเหล่านี้สนใจซื้อสินค้าเกษตรจากประเทศไทย ประเทศไทยจึงสามารถนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้เป็นเครื่องมือส่งออกสินค้าเกษตรไปยังประเทศเหล่านี้ได้ การใช้เกษตรพันธะสัญญาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการนำเข้าสินค้าเกษตรเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพราะสินค้าเกษตรที่ประเทศไทยผลิตไม่ได้ หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ ซึ่งปัจจุบันก็มีการนำเข้าสินค้าเกษตรหลายประเภทจากประเทศลาว และมีการทำสัมปทานปลุกมันสำปะหลัง อ้อยโดยร่วมทุนกับรัฐบาลกัมพูชา หากมีการนำเข้าเกษตรพันธะสัญญาทำกับประเทศลาว ประเทศพม่า ประเทศกัมพูชา และประเทศเวียดนาม ซึ่งประเทศเหล่านี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนในประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีค่าจ้างแรงงานราคาถูก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย ก็จะเป็นการช่วยเหลือให้ประชาชนในประเทศมีสินค้าเกษตรกรเพียงพอต่อความต้องการและไม่ต้องซื้อสินค้าเกษตรที่มีราคาแพงตามราคาตลาดโลก การใช้เกษตรพันธะสัญญาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการประกอบธุรกิจการให้บริการจัดหาผู้เกษตรกรและบริษัทที่ต้องการจะทำเกษตรพันธะสัญญา ก็จะเป็นการส่งเสริมให้ภาคเอกชนไทยสามารถประกอบธุรกิจบริการได้

เมื่อมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นตลาดขนาดใหญ่ เพราะมีประชากรเกือบ 570 ล้านคน ซึ่งทำให้การส่งออก และนำเข้าสินค้าเป็นไปโดยเสรีปราศจากอุปสรรคการค้าทางด้านภาษี และอุปสรรคการค้าที่มีใช้ภาษี เป็นการขยายตลาดส่งออกสินค้าเกษตรของไทยให้ขยายไปในระดับภูมิภาคได้ จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะส่งสินค้าเกษตรไปจำหน่ายยังประเทศเหล่านี้ให้มากขึ้น และเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรไทยสามารถแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้ และมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องศึกษาว่าจะมีการสร้างมาตรการทางกฎหมายอย่างไรในการนำเข้าเกษตรพันธะสัญญามาใช้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ และส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างไร ซึ่งจะได้ทำการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา ซื้อขาย จ้างแรงงาน จ้างทำของ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ.2553 พระราชบัญญัติการซื้อขายนินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการทำเกษตรพันธะสัญญา เพื่อให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมของเกษตรพันธะสัญญา และทำการศึกษากฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ที่เป็นเสมือนธรรมนูญของอาเซียน

ซึ่งจะวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กร ศึกษาแผนงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods: ATIGA) ซึ่งกล่าวถึงมาตรการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการเคลื่อนย้ายสินค้าเสรีในอาเซียน และความตกลงการลงทุนของอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA) เป็นความตกลงที่มีนโยบายการลงทุนให้เสรีและเปิดกว้างมากขึ้น มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมสาขาการผลิต การเกษตร ประมง ป่าไม้ เหมืองแร่ และบริการเกี่ยวข้องกับ 5 สาขาดังกล่าว ผู้ศึกษาต้องการศึกษาว่าหากจะนำเกษตรพันธะสัญญามาใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรผ่านทางความตกลง ATIGA และ ACIA ได้หรือไม่ ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปในบทที่ 3

SPU CHONBURI